

2b

H.V. Mhlongo

P.P. 1-185

all typed K13/27

Magama ebaru nencadelo

649

yawo.

(Sishamelelo)

649

Lemagama angiwabalanga  
ngabo ABC-Z, ngesizathu se-  
kuba liringi lawo ngilihlele  
ngetisapho (miti)

S

Muti wemunu awedeki  
ucambwe magama ayambe nge-

Z

luhla luka ABC-Z. Kuye ku-  
cambwe ngetici lethlakalayo  
ekutalweni kwemunu lowo.

J

Manombatana angituku-  
wehlukana ngiwabale ojwa  
nebafwana ngibabale bojwa

W

ngoba abehlukere bafwana  
nemanombatana emitini. Ku-  
fike kutalwe inombatana, ku-  
talwe ufwana.

M

Ngako, ke, nami ngibaxu-  
bile. Manombatana scambwa  
ngekuba kuvamise kufakwa "No"  
eligameni lefwana. njenga mlungu  
ufwana. Inombi yona uNobelungu.

649

K13/27

Zici-ufwana.	Nozici-yinombi
Zinkumbi "	Nzinkumbi
mdoni . "	nomdoni

Munu uyavama kwehlelwa yiloko nokushiwo yiligama lake. Nyenga Gugile, rje. Mangabe engatange aguge engayigananga injoda, uyogana. angafi emngane ate afe esegugile.

Na Nombango. Mangabe engabangwanga yimajoda esey-nombi, kuyoba hona mbango enzalweni yake.

Kunjalo, ke. Nemagama etihlobo tohe, munu uyavama kwehlelwa yiloko nokushiwo yiligama lake.

Lokutoba lula kumina, yikuba ngicala ngekucokelela magama, kanduba ngifake tincadelo ta wo.

Henrietta V. Mhlongo,  
Fair View M. S.,  
Umzumbi Rail - Natal.

649

K13/27

Magama ebaru.

Cele  
 Ndosi  
 Khumbuzi  
 Nkomisengwilele  
 Vico  
 Sindweni  
 Mbabazi  
 Zavunya  
 Mangophoza  
 Gociya  
 Mprofu  
 Mbulawa  
 Ngcawushe  
 Moneni  
 Samu  
 Nzabe  
 Silima  
 Matafula  
 Venge  
 Siqongqwane  
 Zuke

Mfanyana  
 Ziphathe  
 Ji!  
 Noma Ndosi  
 Ngawu  
 Nganyana  
 Mnganyana  
 mganyana  
 Maganyana  
 Bantshi  
 Patsha  
 Khabingwe  
 Themba  
 Fana  
 Zilolwane  
 Dibandlela  
 Magaye  
 Maganga  
 Nqumela  
 Mkhokheleli  
 Luthingo

649

Ishiwi  
 Mhabala  
 Ntunjana  
 Ngubo  
 Msabala  
 Wela  
 Umazonke  
 Lusizi  
 Fasitele  
 Godlanyawo  
 Ndlukayivalwa  
 Mashiyi  
 Bungane  
 Mthimkhulu  
 Hadebe  
 Lokoza  
 Hlikihla  
 Gende  
 Nobala  
 Ncishuyise  
 Nkosi  
 Mzansi  
 Saijwana

K13/27

Mandoyo  
 Lekwata  
 Mgwaqo.  
 Tiliqi  
 Hlathini  
 { Zinkuni  
 { Nozinkuni  
 { Zinkumbi  
 { Nozinkumbi  
 { Nkasa  
 { Nonkasa  
 { Sikhonyana.  
 { Nosikhonyana  
 Siyumba  
 Wehle  
 Goliphasi  
 { MaBunu  
 { NomaBunu  
 Mzingelwa  
 Mahedeni  
 Gumuzela  
 Ganoyo  
 Nyoluka

2

619

3

K13/27

Qedela  
 Zibi  
 Mini  
 Ndoda, Madodeni  
 Lubenjana  
 { Mvula  
 { Nomvula  
 { Shesha  
 { Nokushesha  
 { Sugile  
 { Salukazi  
 Masimani  
 Jaheni  
 Mhlunga  
 Kayizili  
 Mabengu  
 Msipha  
 { Nondlela  
 { Ndleleni  
 Mabaleka  
 Sikobo  
 Ngilazi  
 Mziwabanye

Ntombikayise  
 Ngidlani  
 Ishapha  
 Zulu  
 Zwabe  
 Gambi  
 Phahla  
 Gumede  
 Alophe  
 Vamindaba  
 Mazinyane  
 Mkhethwa  
 Nakiwe  
 Isabane  
 Mcetshwa  
 Pitiya  
 Gengqeza  
 Nombeka  
 Badaza  
 Sebedu  
 Mabutho  
 { Gundi  
 { Gunda  
 { Gundile

619

4

Zizi  
 Khofoyi  
 Dumazile  
 Zondani  
 { Mfaniseni  
   Faniswa  
   Fanisile  
   Fanisiwe  
 { Phoshwana  
   Qashana  
   Mazwiendoda  
 { Kwazi  
   Nokwazi  
   Sazi  
   Ncinci  
 { Ntombi  
   Nombi  
   Nontombi  
 { Gugu  
   Nomagugu  
 { Gaba  
   Gabangani  
   Gabisile

K13/27

{ Thembani  
   Thembeni  
 { Themba  
   Nomathemba  
   Thenziwe  
   Thembisile  
   Sithupha  
 { Ngu  
   Danisile  
   Khathazile  
   Babazile  
   Khamisile  
   Volo  
   Thana  
 { Musa  
   Nomusa  
   ~~Khuziwe~~  
   Gemfe  
   Magidigidi  
   Ndluzabanye  
   Diniwe  
   Fodo  
   Lwanyana

619

5

5

K13/27

{ Nozibungu  
 { Nomazenge  
 Voyizana  
 Mshweshwe  
 Sishweshweshwe  
 Alafuna  
 { Mudli  
 { Mdlwafa  
 Zakaza  
 Mhandondo  
 { Nokesuthu  
 { Msuthu  
 Phephesi  
 Bulindlu  
 Akani  
 Shanela  
 La~~la~~ Lahlekda  
 Sitshasami  
 Bangukudla  
 Nomasayoti  
 Sibangani  
 Ntombiyeqili  
 Mdeli

Nyama  
 Mfanempisi  
 Ceku  
 Nkani  
 Khuzwayo  
 ndayikayihlali  
 Mshaneli  
 Mahlobo  
 Donda  
 Ithembari  
 Msolwa  
 Mga badeni  
 Mjoseni  
 Mlaheni  
 Zime me  
 Mashomuzo  
 Gwayise  
 Noritshengula  
 Hholakeke  
 Bangiwe  
 Bongwe  
 Bona kele  
 Siza kele

619

6

Malezi  
 Ngoza  
 Zibi  
 Zaguga  
 Mziyonke  
 Tusumuzi  
 Ntonto - ntontonto  
 Nokuthula  
 { Ntombi  
 Mantombi  
 Nombi  
 Manombi  
 Khendlelani  
 Mtoboza  
 Muthi  
 Boma  
 Sibuko  
 Khabize  
 Ngilamkhuba  
 Ntaka  
 Manzada  
 Bekintosi  
 Ntanyeni

K13/27

Madakwadunuse  
 { Thembwase  
 Thenjiwe  
 Thenjwase  
 Thandiwe  
 Mbungamayeye  
 majozi  
 Cwengana  
 Bongani  
 Matshana  
 Siskafuza  
 { Mona  
 Nomona  
 { Mkhuhlane  
 Nomkhuhlane  
 Romanoli  
 Dufana  
 Maluluza  
 Bukulu  
 Nomasamaniso  
 Nozikoti  
 Ndungunya  
 Sobuza

K13/27

619

7

Mswazi  
 Mumbo  
 Ngwane  
 Dlamini  
 Shange  
 Mkhize  
 Mavovo  
 Khabazela  
 Zihlandlo  
 Escwabe  
 Singele  
 Ngunezi  
 Nkasa  
 Tilongo  
 Nomhlanga  
 Mdeni  
 Mlomungadli  
 Sondlovu  
 Mphangwa  
 Mashingana  
 Mndlela  
 Dlozela  
 { Nomphanda  
 { Mphanda

K13/27

{ Mudwa  
 { Nomudwa  
 Zikhali  
 Mkhwani  
 Mthondo  
 Majuba  
 Mkhohlengane  
 Dlenge  
 { Mloshana  
 { Nomlotha  
 Noma phushu  
 Ngomase  
 Dotela  
 Ndwayimbana  
 Siqatha  
 Klweba  
 Mehwenyoka  
 { Ishakela  
 { Lutshumo  
 Gociyana  
 Mandlakayise  
 Makhubalo  
 Mqedi  
 Nsukumbili  
 Moxusheni

649

8

K13/27

Mpece  
 Jayedwa  
 Mansawulane  
 Mashula  
 Jomba  
 Nzolongwana  
 Mubijo  
 Balule  
 Thathelwa  
 Jizeza  
 Sikeyi  
 Langisiki  
 Dokela  
 Mhlushwa  
 Nsimba  
 Phuciwe  
 Holani  
 Mshazi  
 Mcunukelwa  
 Luyenge  
 Bekuthini  
 Mkhethwa  
 Mzondwase

Nomatoho  
 Ntombiyomuntu  
 Mkwethu  
 Khushu  
 Phukeshulo  
 Dinsi  
 Mathanga  
 Nkabikazi  
 Nomahlentu  
 Jezile  
 Nonkanyiso  
 Thengani  
 Lahiwe  
 Nombani  
 Manglephi  
 Chithekile  
 Nomvunge  
 Vuso  
 Dakane  
 Nomabulawo  
 Nokugonda  
 Nomusa  
 Ndawembri

849

9

Nokubeka  
 Nomfihlelo  
 Msindo  
 Khamli  
 Ngamuka  
 Ngsobisa  
 Nhlupho  
 { Noqhongoza  
 { Lhozase  
 Khat hazile  
 Ngabisile  
 Nozitebelo  
 Nomalintshisi  
 Nozikwata  
 Mpunkulu  
 Gongobala  
 Mabekedwane  
 Nomacala  
 Nyube  
 Nelani  
 Sinana  
 Khushwa  
 Landela

K13 / 27

Ntolwane  
 Ngangaye  
 Mdada  
 Mpariza  
 Khulelaphi  
 Mbokodo  
 Khangwayini  
 Nomcabango  
 { nobani  
 { ngenagama  
 Stofela  
 { Manise  
 { mama  
 { mamsane  
 { Mani  
 { mamase  
 Mdingwa  
 Nkiba  
 Zenzele  
 Mdlume  
 Magevwase  
 Nsele  
 Mahlamwana

649

19

Nomangqula  
 Phumephi  
 Simama  
 mpikase  
 Shintshi  
 mphuzeni  
 Mdineka  
 Shonashona  
 Mkhululi  
 Mhululi  
 Mlumela  
 Notalasa  
 Njwambu  
 Nomadlozi  
 Nokwakhe  
 Zihlazile  
 Zethukile  
 Hanjiswa  
 Nomsolo  
 Sigambize  
 Nkoinophondo  
 Feleba  
 Sishosonke

K13/27

Sigeqe  
 Sigece  
 Sigenge  
 Chakijana  
 Buzwayo  
 Toshumuzi  
 Shayinyoni  
 Makhosonke  
 Mpongwana  
 Mazikwana  
 Mnduyaza  
 Khuntu Buswana  
 Ntabakayikhonjwa  
 Mahlasa  
 { Sibalo  
 { Mlotshwa  
 Sibisi  
 Lugazinge  
 Ntinyela  
 Madlala  
 Gebuza  
 Ngqephu  
 Sibabasosiwe

649

12 //

13/ 27

Mathambo

Gatsha

Ndlouu

Siga

Ntonkulu

Mshiyane

Sisindo

Mboyuya

Mkhathini

Makhubalo

Ngangezwe

Ndunge

Mteyi

Mancinza

Sambatha

{ Nyana

{ Nyakazi

{ Makoyini

Nyoloza

Mathuma

Mhle kwa

{ ~~Mcetshwa~~

{ mso r. elwa

{ ~~Mcetshwa~~

Mqadi

Mthethwa

Nyambose

Mboyisa

Sobangisa

Magoci

Msuthu

Mpholoza

Nozibamu

Ngonyama

Jikazi

Makhubalo

Mggibilo

Nodade

Ngononde

Mankonko

Mdutshwa

Sibuko

Ngwevu

Dija

Mbongolo

Silambalala

Nomaphupho

649

11

Gcoyija  
 Nokubola  
 Chitha  
 Mumu  
 Macebo  
 Mlotshwa  
 Kayizili  
 M'meli  
 Mpiriri  
 Nomasonta  
 Mkayise  
 Sidina  
 Mashanela  
 Mphonswa  
 Hubela  
 { Nozindaba  
 Msebenzana  
 Nkazana  
 Ma weni  
 Makhulu  
 Mhlawuli  
 Maguzu  
 Nomyeko

K13/27 12

Mphese  
 Nkositini  
 Gcugcwa  
 Macimbi  
 Mubodoloji  
 Gugile  
 Nomadikazi  
 Nkosana  
 Ngiza  
 Dwibi  
 Mabutho  
 Nomoba  
 Vala  
 Nomakholwa  
 Ndabezindle  
 Zwelikle  
 Lanile  
 Mpompi  
 Sizani  
 Nhlanzi  
 Ntontozi  
 Phuphuphu  
 Dumephi

		12	
649	12	<del>12</del>	13
Mbusi			K13/27 Mandawane
Shudaza			Nomnyango
Hhiya			Maphilibana
Jubu			Ntabeni
Manwayi			Hlathini
Sicholo			Nolwandle
Benzelani			Nomfula
Ngenagama			Nomoya
Hlabamkhonto			Nomithi
Sijumba			Nomsombuluko
Nobatshazwa			Nomasonto
Mvotwane			Nyakamubi
Mtholiwe			Muboji
Nyumbase			Paniwe
Ntomblhlaba			mkhuzwa
Mqoshiswa			Nkantolo
Nobanguni			Mnukwa
Bekukuphiwa			Shangushangu
Mewana			Gabane
Nomakhofi			Jaheni
Casekelen			Nokukhanya
Nozihogo			Langa
Phetheni			mshikisho

649 13  
 Mafika  
 Phefeni  
 Nomthandazo  
 Ngempi  
 Nonisingizi  
 Magoda  
 Sonzica  
 Somsewu  
 Nozibango  
 Zondeka  
 Mjwebu  
 Mthuli  
 Mgoosheni  
 Nomkhubulo  
 Nomagodi  
 Mulwamatlizi  
 Nomkhosi  
 Nozidubule  
 Aloboluni  
 Nomzinto  
 Ntsheleni  
 Lifa  
 Nomdoni

14 K13/27  
 Zidlupha  
 Nabile  
 Mdumukelwa  
 Mabizwa  
 Ngakamatshe  
 Nomashinga  
 Sithuphana  
 Ziweddu  
 Ntunja  
 Sisu  
 Geshenge  
 Hloyile  
 Nomafusi  
 Athiya  
 Sishakala  
 Vavana  
 Bekimpi  
 Ngabayakhe  
 Maxoki  
 Khobuya  
 Gengqeza  
 Nomabala  
 Magqubu

649

14 15

K13/27

- Nomvimbini
- Mankonko
- Thangweni
- Bidlanga
- Ntengenyanane
- Nomthimba
- Siqhiphu
- Mxwebuli
- Mtitingwa
- Nondlondo
- Ntombozale
- Mankuntu
- Mdlelwa
- Nobangoma
- Ganana

Lo Dictionary uyagcina lapha okwanamhlanje. Kodwa ngisezo uqhumba ingcozana. Nina nizo lindela amagama amanye ezayo engizowathumela, kanduba ni fake wona axhumane nalawa qede niwugcine ke. — H. V. Mhlango ~~at~~ tured

2b

## Qondani Loku.

Magama ebanu awacambwa nge lulimi lwekutekela. Acambwa wona emiswe nje, invama. Ngoba lelulimi belulahliwe, kwathi kokuba kufike befunjisi, baconja sizulu. Basebethi lolulimi yilulimi lwemahhedeni. Alungeni eZulwini njengetijwaba tiyisono. Ngako ke, invama yemagama asecambwa ngesizulu. Kojwa lulimi luhulumwe emahaya mangabe sokuphumiwe esonteni.

Kube sokuthi futhi mangabe ingane seyifundisiwe isiku Three noma uFour, ingabe isatekela ehaya ngoba itohlekwa esikoleni yibonanga bayo bathi kani iseyiliqaba isatekela.

Yikona lokweda magama ebanu nibone ngiwabale sizulu njena, kojwa ngiwachade ngesilala.

H.V. Mhlongo.

15

## Magama ebanu netincadelo tawo.

Cele. Tshaka wayelinga tikhulu tahe. Kwembiwa usele. Yena wema ngale kwawo. Watibita, watshi atite kuyena. Teta, Teca wona usele lona teta eyosini itibita. Lemwe injoda yayamba eceleni ayate yeca yona. Tshaka wayesethi kuletikhulu, lomunu uCele ngoba uyambe eceleni awecanga usele wamieta kumina.

Ndosi. Watalwa kaje kuphume incina Cele egwate libubesi. Kuthe laha besababata tinjosi talo, levakala livi lithi iyosikati yaQele itele ufwana. Wayesethi Qele, ene, lowo fwana wami utoba uNdosi.

16 Khumbuza. Ndosi wahlalwa kuTshaka kwebutshi ene wefuye bonyoni kayiphumuli betomo. Uteja iyosi, yatshi iyosi itombulala. Weva ceje wachuba mashumi lamabili aletomo letihlophe watipha iyosi.

Babuye baphinja ngamalange kubeletha ufati bayomotha bathi ugqwalise sigodlo setinombi. Utishaya iyosi. Waye seyihlomisa Tshaka iya kovimbetela.

16 Base bemhlebeli bethi, khumbula nakucala wasinja  
ngekulambisa. Wafa wena. Kwatshi kusa wayewela luthukela  
nefafati netingane neyomo yekutisengela tingane neyayinebele  
lelingaka! Kungemasi kuyona.

Lengane kwase kutshiwa wuKhumbuza.

17 Nkomisengwilele. Lonwanwa watalwa macele esaphuma kaMalandela.  
Esaluwela luthukela. Eyamba elala evuka. Kuthi nakesuku aye  
eyomweni afike asengele ligula lenwanwa. Noma nje tidla tomo  
edlelweni munu ete nelithunga asenge aye kokwetha ligula  
lengane, kubalekwa.

Vico. Vico yena naye wayetalelwe endleleni. Emhulu etalwa.  
Memehla ahe eshone ekhathi. Enelibilo kwatshiwa uVico.

Kwase kutshi laha sebebaleke bate bafika eThethe (ufula  
lowo longake Grout Ville) wafa nina. Ngalesihatshi efa nina,  
Vico njala. Usewahuluphala atisahlangani tandla laha ngemuva  
ehlana wahe. Futhi usewamila tibeke setishaya emajolweni.

18 Mangabe kufiwe, ke, kuye kugetwe mnyama efuleni. Bayamba  
ke. NaVico watshi uyageta wehluleka yikuwathela amadi ehlane  
evimbwa yibuhulu bwemahlombe ahe. Wathi uyabucunga, tandla  
taphelela ngakemakhwapheni. Watshi uyawathela nangembili,  
avimbwa yimabele lashaya emajolweni.

Kwaba lukhuni nekugeta titshe yinjaba yekhaba. Wafika  
esemishwayishwa njena ehaya. Wayeseya kufati wahe lomqane  
ethi kuhle amgete ambuxunge. Wakhuta uhlola ufati. Wabita  
banakwabo watshi, ene,

"Vico agetanga! Unyibikalisile ubuye nesila eThethe,  
kani kufe nina! Uthi agetwe wumina mnyama wahe! Ufuna kungala  
ngelisu mame!"

Loko ke kwase kuba yitibongi tahe unwanwa lowo. Kwatshiwa!

19 Vico agetanga! Wanyibikalisa! Ngamdlange kufa nina Mamtshali!  
Wabuya nesila eThethe! Wakhephuta tingeqe!

Labanu bacele bafike balithanja live langake thethe, bati  
misela kwekutshi batokwaha laha sokume hona sikole semvoti  
ngoku (Groutville) ngaleso sihathi Vico wayeyiyosi. Kwasuke  
kwaboka ukhuhlane lo nowathatha naboVico. Ba sebethutha bathi

19 live libi linokhuhlane. Baye bamisa ngakelwandle, ekhathi kwemzumbe nentshambili laha kwakhiwe hona sikole sakeFair View ngoku bona bafika majoda esemathathu kuyikuphela lake hona kulenjawo nehle. Enetithembu tawo netihulu. Efuye kahulu.

Afika maCele ahlala kwaba kuhle. Kuthe besahleli  
20 kwachamuka impazano, kwafika belungu, bathi banu mabaholwe. Balahle kusina, nelijiki nagwayi nesithembu.

Ahlangana maCele athi, "Na kaZulu sachithwa yikwehlulwa yikukhoda. Niyeva, belumbi bathi iyeta iyosi yalelive. Ngeke thina silahle kudla, nebafati bethu, nagwayi asambeni."

Nempela bayamba. Bashiya Sindweni. Bawelela ngesheya kwemzinkhulu. Baha baye bashaya ezingolweni, bengama ufula uMthavune. Nanohla bahe hona. Bayisive laho.

Sindweni. Watalwa uVico kukhute ukhuhlane eThethe. Nina wasinja egula kabi Sinjweni sebejaha kuyamba. Wathi Vico, "ngeke ngite ngiphelele laha ngithi ngilinja ufati notelenjo. Sotala  
21 embili." Kwase kuthiwa kusindweni yona, loku ingane iyafa nje! Kwase kuba uSindweni, ke. Wabuye waphila.

Mbabazi. Watalwa uSindweni eganwe yilidikati MaMhlanyawo. Bababata bakaCele Sindweni eganwe yilidikati.

Zavunja. Watalwa uSindweni emude eneminede neyimicondo emnoani sengathi yinja, eyinombatana.

Mangephoza. Yinombi. Watalwa enesiphongo nesikhulu. Engavumi banu, yitinja tekukhalela kuphathwa wunina.

Gociya. Watalwa enencegela kamwe nesiphongo. Mehlo ekengoxini kwase kutshiwa uGociya.

Mpofu-Kwakutshiwa uMofungekutekela. Watalwa ngamdlange yise egwate iMofu (impofu) inyamatanane.

22 Mbulawa. Kwathi esebomvana kwangena munu ephethe sikhwehlela semofu (mpofu). Ingane yakhateka. Yakhala yashona lukhakhayi ekhathi. Kwasita yise kaMofu yena ayenaso. Wayuthuncisela ngaso ingane. Yahlada lenje inyoka iyiligwebu. Yasinja. Kwasekuthiwa umbulawa.

- 22 Ngcawushe. Kwathi mamofu eyiliCele lake moneni ngoba wona amnyama, watala ingane nehlophe, yefwana nemaCele akeNgcawusheni. Kwasekutshiwa lengane uNgcawushe (ufwana).  
Moneni. Kwacambwa ingane ngesikhathi sekwehlukana kwemaCele. Sindweni wathi banemona mangabe bethi ayeke ufati wahe bethi uyilidikati. Bamshiya eMzumbe ke, bathi sala, ke, wena wake Moneni. Thina Ngcawushe siya chubeka.
- 23 Samu. Sindweni watala ingane yaba mnyamana yaba yimagwegwana sengathi yilikula wathi uSamu.  
Mzabe. Nina wate ukhiphelwa ingane izabile nje ingavumi kuphuma. Silima. Watalwa emkhulu ngesimanga mivingqi lena yelekene nje. Atange abohle loku tingane titalwa titinkulu tibuye tibohle nje. Kwa sokuthiwa uSilima.  
Matafula. Watalwa ngamdlange belungu kaje befike kaSinjweni nelitafula babeka tincwaji tabo beshumayeta Sinjweni nebanu bahe bethi ene "Phenjukani ngoba umbuso welitulu usonjele. Lahlani gwayi nelijiki nesithembu nikhethe iyosi." Sindweni yena aphenjukanga kojwa boSamu naSilima naMbulawa nebafati,  
24 nalabamwe nabaningi lenginga kobabali baphenjuka. Kwathi laba lengibabalileyo bate baba yibefunjisi. Liqonga lesuka ngamdlange kwe matafula lawo. Yatshaleka leyo mbewu.  
Venge. Watalwa bana bezula. Be dinga lisu. Bevimbetelwe yiba funjisi. Bethi abakholwe. Live lathengwa esheya kwathiwa elebafunjisi. Bohe labaphutayo kuhle bayeke. Balahle gwayi nesithembu. Watalwa ke lofwana. Kuthiwa akuVange kwedeke loku. Kwaba uVenge ke.  
Siqongqwane. Watalwa yise ebada siqongqwane sekuvala ngodi wekudla. Ngoba kwase kubuliwe. Bamtshela kwekuthi ufati ubelethe isiva. Yena esabada Siqongqwane. Wayesethi, ene, lesiva yami kutoba uSiqongqwane.
- 25 Zuke. Kwathi ngekhathi kwanamabili masuku, banu belele bohe bethe Zuke, watala ufati. Bavuswa yisiva isihala nje, kwayihona bephaphama. Kwasekuthiwa uZuke.  
Mfanyana. Wayetibula nina babuta bafati bathi "Kuwumunu muni?" Wathi kuwunfanyana. Kwasekuba uMfanyana, ke.

- 25 Ziphathe. Nina waphekiswa ephethe lengane ibovwana. Wathi laha esthi, ene, "Ngokwedenjani kuphuma nengane lenqane kangaka?" Kwathiwa "Wotiphaphatha, nje. Amuho ufati nowehlulwa yingane yake. Kwasekuba uZiphathe, ke, ingane.
- Ji! Kwakutingelwa. Yise washaya liphithi. Weda siga sekutingela wathi, "Ji!" Uthe esasho njalo bafika bafwana labebekaje besenga. Bathi, "Wena ulibele yikutshi Ji! Njena, uvile nje kwekuthi ufati usekutalele inombi ehaya? Wejabula! Bethwala liphithi lahe, bagojuka naye. Kwasekuba uJi leyongane.
- Nomandosi. Watalwa walanda iswebu yaNdosi kwasekuthiwa uNomandosi, ngoba yinombi.
- Ngawu. Kwatalwa komelele kukhala kubi. Kute kutshi, "Ngawu, Ngawu, uwa----! Kusho kute kuqaqatheke. Kwase kuthiwa uNgawu.
- Nganyana. Mnganyana, Mganyana, Maganyana. Yisidlaliso nje sengane ye nombatana lesa, nesite sivushwe sibe yiligama. Asinasici neze.
- 27 Bantshi. Yise wanikwa yibefundisi libantshi lelimnyama kwatshiwa ayambe eshumayela. Ufati wayesetala Bantshi.
- Patsha. Watalwa ebovana ekhuluphele tihlathi tinetiyingi netibovu, songathi utoqhuma. Wayesecambwa, ke, kuthiwa uPatsha. Emuhle lomunu.
- Khabingwe. Yisemhulu wabulala ingwe kutingelwa. Yesuke yedlula eti nyaweni tahe ceje wayigwata wayesetala ceje ufati, kwathiwa ingane leyo yefwana uKhabingwe.
- Thembani. Nina wayesymile, uthe engageqwanga, wabuye wabona esekhulelwa nje watala unwanwa wayese mwetha ngaleligama.
- 28 Fana. Nina wejabula kabi etele lisenjana. Ngoba kubanu uma ungamtele ufwana awulutho. Lifa laho lodliwa etiveni. Kwamwenelisa, ke, kwekutshi ene ligama lenwanwa uFana.
- Zilolwane. Wayeyisikhali. Elolotelwa ngeMpela. Silolotelo sahe wayeloku kutshiwa Zilolwane, Zilolwane! Kwate kwaba uZilolwane, ke.
- Dibandlela. Watalwa uVico seku phunyiwe eThethe. Uyena elama Sindweni. Phela kwakuye kuyambwe kanqane kuhlalwe. Njalo kuyamba-yambwe kuhlalwe. Unwanwa lokwatshiwa uDibandlela ngoba babediba tindlela bephambanisela mikhuhlane kamwe neyosi Tshaka.

- 28 Ngoba nakuye babephume ngekweca phela.
- 29 Magaye. Umafungose wemaCele, litibulo laDibandlela. Wohe mumu no  
noyiliCele lemquba umuva ngoba afunge Magaye waDibandlela!  
Maganga. Watalwa eMzombe ngetihathi tebefunjisi befikile, beshaya  
mithetho yabo yekuthi banu mabaholwe balahle lijiki, nesithembu,  
nekubema. Watalwa ke lofwana wathi magaye, "Safika simaganga,  
sesiyamba sesimabohlo." Ingane yase iba uMaganga, ke.
- Nqumela. Watalwa uMaganga. Ngesheya kweMzimkhulu. Ekhala ngekuthi  
yena wayetohlala njena eMzombe kokuba wayesehlakaniphile. Kojwa  
wanqumelwa wuyise. Yena ebebathanda nje belungu. Nelijiki  
wayetolilahla nagwayi, nesithembu, atihlalele, phoke, wancumelwa  
uyise Maganga.
- 30 Mkhokheleli. Ufati wayexakelwe. Wate walanjelwa inyanga.  
Yayiphenjula ingane esiswini, yamkhiphela. Kwakuyisiva.  
Kwathiwa uMkhokheleli, ke. Ingane yaNcumela.
- Luthingo. Watalwa uMkhokheleli. Uthe ufati ebelethe, waphuma  
eyogeta tikhundla efuleni laha kuphutehona luthingo lweyosatana  
(Rainbow). Wabicoika mabele. Wate welaphwa yinyanga yashayelwa  
iyomo. Ingane leyo yaba uLuthingo. Nayo yamincika tilonja  
temnyama. Ngoba yayincela phela. Inyanga yabelapha nenina  
baphila.
- Tshiwu. Watalwa uLuthingo. Ufati wa yethandiswa inyama yeyuku.  
Wayesefiqa iyuku yeninatale ichamisele. Wayibamba wayinquma  
31 wayishiyisa matinyane wayiphekela elawini wayidla wafihla unede  
ethi owudla ngakusasa.
- Matinyane akhala efuna nina ethi tshiwu, thiwu. Ninatale  
wabona kwekuthi iyuku ayiho. Wafuna, wathola maqubu efihliwe.  
Watshela unyana. Naye wafuna elawini wathola unede. Bambuta  
mshakazi. Wavuma wathi ubethandiswa kwathiwa kuhle ayilande  
kubo. Wayilanda, bamnika sikhukukati. Ingane wayitala ceje  
yaba uTshiwu ligama layo, ufwana lengane.
- Mhabula. Nina wahe wayethanjiswa lijiki. Wabambwa ephuta luhamba  
lobelubekelwe ninatale. Laha esalubeka kasi nje, ingwebu  
isancandile enomweni njengemadevu. Bambuta. Wathi, "Bengithi  
ngiyahabula ngibona ingwebu ikhihlikela kasi." Ingane wayitala  
ceje yaba uMhabula ngwebu kuyingane yefwana.

- 32 Ntunjana. Watalwa ngamdlange Zulu ebevimbetele, ethi ene utobulala kulowo muti. Kojwa yise nenina baphuma ngembotshana. Wathi, ke, ngamdlange etalwayo kwathiwa lowo fwana, ene, uNtunjana.
- Ngubo. Watalwa uNtunjana. Ngoba wasuke wateka jadewabo wa mbatha ingubo naye. Wamweda ufati. Uthe kokuba ahulelwe, weca naye ebaleka kubulawa ka Mandela wawela luthukela. Watala ingane bayicamba ngokuthi uNgubo ka Ntunjana.
- Msabala. Watalwa uNgubo sebewele luthukela. Basabalaka nelive. Kwathiwa lengane yefwana uMsabala lothethwa njengenyeni ehlangabela ngoboti welulwandle (Luthukela).
- 33 Wela. Watalwa uMsabala. Ngesici sekuthi bona bawela ekubulaweni kwaMandela, bawela ngengubo lenje yakoNtunjana. Ngoba bayeni besaba kuwela basala ngesheya kwelulwandle (Luthukela).
- Vumazonke. Watalwa uWela. Ngesikhathi Zulu emlanjela ngebashokobeti. Efuna ukhonjo wemunu no wateka jadewabo weca naye. Wacale wabutwa kwekuthi situkulwane sekhwabo sajabuka kulelive yini wavuma. Wabuta kwekuthi Uyamwati yini umunu waMalanjela moweca najadewabo, wavuma. Wathi la sebefunisisa kwekuthi yena wela ave eyilutalo lwalabo baru yini. Waphika esesaba kufa. Wathi ayi ubeva ngenjaba naye abati. Bathi kani
- 34 lomunu uVumazonke, uteda silima kani uhlananiphile nje. Bedlula njalo. Ufati wasale watala Vumazonke.
- Lusizi. Watalwa uVumazonke ehlupheka. Eyambe ethubeleta. Sebetibita ngesibongo saMsabala. Befunwa ngesibongo saZulu kuthiwa batobulawa. Batifihla ngempela. Kuleso khathi ufati watala Lusizi, ufwana.
- Fasitele. Watalwa unina engevi emuhle. Wathi ufwana nelifasitele lahe laha etibuka hona.
- Godlanyawo. Watalwa enelunyawo nolubeke eceleni. Kwasekuthiwa uGodlanyawo.
- Kanduba kube hona lesibongo saMsabala nje lesithi:- Ngubo ka Ntunjana! Msabala lothethwa njengenyeni. Hlangabeta
- 35 uMgobozi. Bayeni behlulwa yikwela basala ngesheya kwelulwandle! Bawela boMsabala ngengubo nenje yakoNtunjana.

- 35 Ndlukayivalwa. Wayetalwa uthakathi kuthiwe kuMshakazi ate anganeni hona, kwathi kungeho munu waya kongena. Wafiqa kugqwele tihloko temajoda. Weca nesisu wayotalela ekhwabo. Ufwana namtalayo waba uNdlukayivalwa, ivalwa ngemakhanda emajoda. Mashiyi. Watalwa uNdlukayivalwa. Wathi ngamdlange esala kuboniswa ingane yahe, wathi, "Hhawu! Ingane yami inemashiyi lamahle lafana nawenyamatane." Kwasekuba yiligama lahe njalo.
- Bungane. Nina wayemuka njalo, ebaleka kusila. Eloku esila njalo
- 36 kudla nangakwati kwekuthi ku oliwa nini. Kani kudliwa yitilwane. Bathi sebemlanjile ekhwabo, bafike bathi lofati unemabungane. Yiwona lawa lamemukisayo. Watala Bungane.
- Mthimkhulu. Watalwa uBungane. Eyinyanga. Kukhona uthi lomhulu ehlathini laha babeye bahlangane hona esuku netilwane tabo, betohlela kwekuthi nohla kutohlaselwaphi, kuhlaselwephi. Kwathi, ke, ufati esikwa esuku, kwafuneka imbelekisane. Bungane engeho. Ufati wahe wabayalela wathi abaye kombita. Ukehlathini enthini lomhulu. Nempela bamfiqa hona ehleli nebathakathi. Bacela imbelekisane. Wayamba wayeda. Ufati watala Mthimkhulu.
- 37 Hadebe. Watalwa uMthimkhulu. Banu bethi, "Hawu! Kani naMthimkhulu uhodoba wenyanga! Wefuta yise Bungane! Wayese-tala (Hodoba) Habebe. Inyanga leyulu.
- Lokoza. Wayeyufana. Enemehlo namancane elokoza ekhathi kwesiphongo. Kwabe sokuthiwa uLokoza.
- Hlikihla. Wayetalwa uHadebe esebacedile banu. Kwase kuthiwa uHlikihla. Kojwa Hlikihla atange abe esathakatha yena. Waba wumunu lolungileyo. Wayengasawati ngisho nemakhambilawa ekwelapha.
- Gende. Wacambwa ngekugenda. Kunokolota. Watalwa ngemwaka nokwacalwa ngawo kunokolota banu. Kani leno kaje ingatiwa. Kwase kuthiwa ke ingane leyo yefwana, ene, uGende.
- 38 Nobala. Wayetelwe ngawona mnokoloto. Kwathi ngamdlange tingane tiyisiwe, kwa fike kwabalwa magama ebanumtane tinganetabo netigendwayo. Labanga tinokololanga baya kobophwa. Bebalwa uNobala. Laphuma laho ke ligamu la Nobala.

38 Ncishuyise. Mshakati wagqagqa ceje wangevani nebatali benjoda.

Watiphekisa engaphekiswanga. Wapheka wadla nenjoda yahe. Abe esasihipha sitsha seyise wadla wamncisha. Yise wacamba ingane yenjodana wathi uNcishuyise.

Nkosi. Yilitibulo la Wathi kuba ufati atibule ngefwana, weva ceje yise wengane watshi, ene, "Iyosi yami ke leyo." Kwasekuba uNkosi.

39 Mzansi. Watalwa ngesihathi litulu liphenyula umoya wemzansi, lihlongoza imvula. Kwase kuthiwa ke, ingane uMzansi (ufwana).

Sayiwana. Saliwa. Nina wayegane esithembwini. Yena waliwa yinjoda. Wayesetala injodana. Wayicamba ngekuthi uSayiwana ngoba yena uyeyiwa. Labamwe bayicamba ingane, bathi uSaliwa.

Mandoyo. Wacanjwa ngesici sekuba nina wayethanjiswa yise.

Ihlidiyo yahe ihlala indenga. Wayesetala Mandoyo, ke.

Lekwata. Nina wayenelulaka ehlala e-(kwatile) thukuthele, ethetha. Wayesetala ingane yefwana yaba uLekwata.

Mgwaqo. Nina waphambuka emgwacweni watala ufwana. Inimba yamfica esathi uyayamba emgwacweni.

40 Tiligi. Inimba yamfica nina ephuma kothenga tiligi wabeka kasi tiligi waphambuka watala ufwana. Waya ehaya esethwele ingane wawushiya tiligi. Ligama lengane laba ufiligi-ke.

Ndleleni. Wathi nina esayamba endleleni, wayesekhandaniswa yinimba. Wayesephambuka etala ufwana.

Hlathini. Wathi nina eyothota ehlathini, waficwa yinimba watala ufwana. Washiya tuni wa goduka nengane.

Zinkuni noma uNozinkuni. Nina usuke athi uyothota abe sefike esukwa yinimba. Imjahe. Abeke kasi tuni aphambuke atale ufwana kube uZinkuni. Inombatana ibe uNozinkuni.

41 Zinkumbi noma Nozinkumbi. Watalwa ngekufika kwetumbi tekucala (1897). Ufwana uba uZinkumbi. Inombatana ibe uNozinkumbi.

Nkasa Nonkasa. Watalwa ngenkasa yetumbi tekucala. Ufwana abe uNkasa. Inombatana ibe uNonkasa.

Sikhonyana Nosikhonyana. Wacambwa ngasona sikhonyana kuhebetwa kwaso etelwe. Ufwana abe uSikhonyana. Inombi ibe uNosikhonyana.

Siyumba. Watalwa ngesihathi isimu iChumile. Inetiyumba netiningi.

- 41 Siyumba yilombila nofike uthi wena makube yisikhwebu. Uwugence ufula. Uthi uyawufula uface kuthuquka msidi nomnyama ungekho mbila.
- 42 Wehle. Wayetalwa wumunu ejacile. Kuyimathambo. Naye watala ingane leyimjobuluka njengaye. Mathambo elungelene. Ingane yefwana kwa sekuba uWehle.
- Joliphasi. Watalwa ngekufa kwetomo kwe kucala. Labamwe babebitwa ngekuthi uLandaphasi. Lokuya kufa kwelomo lokwaba nga 1898.
- MaBunu, NomaBunu. Batalwa ngemi yemaBunu. Ufwana abe uMaBunu. Inombatana ibe uNomaBunu.
- Mzingelwa. Watalwa ngesihathi befuna kubulala yise ngetandla noma ngethi. Kojwa wasungubala, abate bamtholela.
- Mahedeni. Watalwa egula kabi. Kwayobulwa. Inyanga yathi abame
- 43 laphe (ngethi) ngaMahedeni. Waselaphwa ngawo wasinja. Kwase kuba uMahedeni ligama lahe lowo fwana.
- Dumuzela. Watalwa banu behuluma kwekuthi nina uyaphinga nesisu lesi akusona senjoda yahe. Watala ufwana.
- Ganoyo. Kwesukela esidlalisweni, nje silobotelo sekuthi gane (ingane). Kwasekute kuchuma ligama lahe lofwana. Waba uGanoyo.
- Nyoluka. Wathi nina enyoluka sisu wanyoluka nekudla wakudlela elawini wancisha banu bemtini wadla yejwa mangabe kudla kumnandi. Bamcambela ingane yahe bathi ene uNyoluka. Iwufwana.
- 44 Qedela. Nina bambulala ngemweco engakasinyoluki sisu. Walaphwa wasinja. Wasinyoluka sisu. Uthe laha esetotala bamfaka uphupho netibobo. Kwabulwa. Kwevakala kwekuthi ubulewe uyena lowo lowayembulele kucala. Useyamcejela. Wayesetala Qedela.
- Zibi. Watalwa ceje wagula wabangwa netibi leti. Kojwa welaphwa wasinja. Ufwana.
- Mini. Watalwa emwini lithe ga. Ufwana.
- Ndoda. Madodeni. Wathi ngamdlange etalwayo, kwathiwa kutelwe injoda emajodeni.
- Lubenjana. Watalwa kuhlabiwe. Kuthe se kufunwa lubende lutonikwa
- 45 bafwana, alwate lwatholwa. Kwasekuvakala kwekutshi luthathwe yisalukwati, salwosela mshakati. Sibonga ingane. Ngoba waye thandiswa lubende. Ingane yase iba uLubenjana.

45 Mvula, Nomvula. Watalwa lina lithi mihli. Ufwana uMvula. Inombi uNomvula.

Shesha. Nokushesha. Nina wayengabambwa. Wayesheshelwa mangabe ebeletha. Inimba yahe yayikeduze. Ufwana abe uShesha. Inombi uNokushesha.

Gugile, Salukazi. Bahleka nina etoshada bathi ugugile. Watibula ngenombi. Ibe uSalukazi, noma ibe uGugile.

46 Masimani. Mshakati wafike waphuta magula. Wetha amadi. Kwathi sokuvubwa, masi abe seyinja-vunjavu. Bathi bayadla banu bemtini, babehala ngekuthi, Awu! Yimasi mani lawa? Wathi ngamdlange ebeletha, watala inombi. Yaba uMasimani.

Jaheni. Mkhongi wakhonga wakhonga, abamnikanga kucwilisa. Wesuka ukhwemwana watikhongela. Bathi ujaheni? Yemithi yini inombi? Wathi ukhwemwana ngijahe kugcagca. Ayemithi inombi. Bagcagca. Batala ufwana waba uJaheni.

Mhlunga. Ufwana watalelwa efuleni. Nina ethi uyoha madi emhlunga (ufula) wasuke wathi kokuba abelethe, washiya kasi imbita wabuya nengane yefwana. Yacambwa ngekuthi uMhlunga.

47 Kayizili. Mshakazi wasina emtini wafike ate awahlonipha malungu emtini njengethetho wemunu nogcagcileyo laho ehaya. Watala ufwana. Kwathiwa uKayizili (lenombi).

Mabengu, Bengu, Nozibengu. Wathi nina ngamdlange egqa gqayo, lesusa umoya lanetha. Kube sokuthiwa wadlela dobe enkedweni. Useyothi noma ethi ususa muphi usebedi libenguze umoya. Ufwana uBengu noma uMabengu. Inombi uNozibengu.

Msipha. Watholakala ngenhlamhla. Nina wayesaba. Kuthi mangabe kusuka inimba acinise luzwani loluhulu. Kani lolutwani yilona luphethe usipha lowekhama ingane esinyeni. Basheshe bamwelamela. Yesuka ceje inimba, bambamba lutwani. Bathambisa msipha. Yataleka ingane, ayate yekhameka

48 Nondlela, Ndleleni. Kusuke kuthe kuyambwa indlela, ufati wesukwa yinimba. Yamjaha. Wacheduka watala ingane, yenombatana, uNondlela. Yefwana uNdleleni.

Mabaleka, Nokubaleka. Usuke etalwe ngesikhathi kubalekwa. Athi nina ethi naye uyabaleka, akhandaniswe yinimba. Atale ufwana Mabaleka, mangabe kuyinombi wuNokubaleka.

Sikobo. Wathi nina ethota ligoqo lekumbeletha, wafiqqa sikobo ehlathini. Wabaleka engasati kwekuthi esani. Wabita majoda afike athi esokhozi. Ingane layitalayo yefwana yaba uSikobo. Lelimwe ligama layo, laba uSokhozi.

49 Ngilazi. Mshakati wasina ceje wahlakula masimu lanengilazi. Wate wabeletha ehlahkula ingilazi iyilukhokho nje. Ingilazi wutshani lobwenabayo buyambe bweda madolo bumile timanje. Buhlanganise buhe yilukhokho. Waye cambia ngalelo gama ke ingane yahe. Ufwana, Nohlanje, ke, ngilazi angasho nekuthi ingane yihle ifwana nengilazi yelifasitele.

Mziwabanye. Injoda yafelwa ufati ebeletha. Ingane yondliwa ufati wakunomunwe muti. Ligama layo laba uMziwabanye.

Ntombikayise. Washiywa unina etelwe. Wabelethwa uyise. Wayesemcamba yise ethi uNtombikayise.

50 Ngidlani. Isimu yahe bayithela tomo ivushiwe. Wathetha wathetha, wayesebuta ethi, "Ngidlani, ke mina?" Kuthe ngamdlange mshakati ebeletha, watala Ngidlani.

Tshapha. Yise wayesehluphile echwephesha balokatana bebanewabo esho nekuthi bapheka kudla kube luhlada. Wate waganwa bathi utshaphile waganwa naye.

Zulu. Wacambwa ngaleli neliketulu. Leligama laliconje kuthi ene uphakeme ngetulu kwebanu bohe.

Qwabe. Babelamana kunina benazulu. Qwabe eyinomhulu. Kuthi qwaba yikuthi uyejwa (nempela wasala yejwa.) Nina weluka macansi wathengisa. Waholelwa ngeyomo nehlophe. Wayipha lomncane,

51 Zulu. Wayisisa enduneni. Yanja leyomo yembathisa ligcaki ngetomo netihlophe.

Uyabuta Qwabe uthi ethikabani letomo netingaka netihlophe? Bayamtshela, etazulu, wefuyele enduneni, wefuyiswa unina.

51 Athukuthele Qwabe, aphake imi iyobulala Zulu nenduna nenina. Kubonakale kwekuthi liningi lebanu lithanja Zulu nenina nenduna.

Kwenele kwevakala nje, liningi lebanu lathutha nazulu bayokwakha kaZulu. Netomo letihlophe tathola ligama lekuthi uNyonikayiphumuli. Ngoba Qwabe aphumulanga ebona nina engodlele imbokodwe wa fuyisa Zulu emncane.

Qwabe wasala kasi yejwa qwaba.

52 Zulu wangenisa sive nesasihona sakwaLubolo lwenja salwa samwehlula Qwabe. Saba yima Zulu.

Gumbi. Ufati waQwabe wemitha watala maphahla. Lelimwe laba uGumbi, lelimwe laba uPhahla. Kuthi Gumbi yikuthi ingane yayihleli egumbini.

Phahla. Kuthi Phahla yikuthi liwele.

Gumede. Kuthi Gumede kuthi welama Mawele ligumbi lelide (gum-ede) lelalala Gumbi naPhahla.

Hlophe. Watalwa uQwabe. Ebabata tomo netihlophe netefuyiswa Zulu wunina. Waseyamba nato wayamba nebukhosi bahe (Ngitobuye ngiyichube le yakaHlophe).

Vamindaba. Yise wayeyilibudabuda lemlisa. Ingane yahe yefwana kwaba uVamindaba ngoba yise eyiligagu lekuhuluma.

53 Mazinyane. Nina wayethanjiswa inyama yeyuku. Wabulala iyuku yeninatata iqhamisele. Matinyane asala wojwa. Wabambwa. Ngamdlange ebelethe, bacamba ingane yahe yefwana bathi uMatinyane.

Mkhethwa. Nina wenjoda netinombi tahe tatipheka tidle lokumnandi timncishe Mshakazi esaycsebeda esimwini. Uyafika sebegete timbita besula milomo. Wedlula weva. Watala isiva yahe wathi iwuMkhethwa.

Nakiwe. Yinombi yatalwa uMshakazi esehluphekile bemnake ngekumhleba kubanu babuye banu bantshele.

54 Gabane. Ufwana wacambwa ngelibele leli nelifuphi nelithela kahulu. Ngalowo mwaka, ayevumile mabele ekhwabo. Kwase kutalwa ingane yaba uGabane.

Moatshwa. Bafowabo bamfindela licebo yise walofwana, befuna

- 54 kumbulala ngoba eyindlalifa. Weva. Watala Mcetshwa.  
 Pitiya. Wayemnyamana emncanyanyana. Efwana nelikula ngetihathi  
 tekuqabukwa kwemakula ehuluma nelulimi lolungatiwa epitilita nje.  
 Ingane leyo kwasekuthiwa uPitiya ngoba ifwana nebanu  
 labapitilitayo (Makula).  
 Gengqeza. Watalwa emncane enehloko leyulu. Utimba umfuphi.  
 Ihloko iloku ithi gengqe, gengqe. Yena ewufwana.
- 55 Nombeka. Nina wayelobolwe ngetomo tombeka. Ngoba inombi yaba  
 ngeyomo yafuywa. Yatala yanja. Tase tilobola ufati. Ufati  
 watala inombi Nombeka.  
 Ndindeni. Ufati emithi wandindwa yitilwane. Kwabulwa. Sathi  
 sangoma, bekuthiwa yihona kutophuphuma sisu. Welaphwa. Watala  
 Ndindeni. Nosho kwekuthi tindindeni tona tilwane tahe, ngoba  
 nayi ingane italiwe nje? Tejalile.  
 Dumba. Yise wayenetimba nomubi edumba (evuvukala) wayesetala  
 Dumba. -Noma- Nina babengamhloniphi. Bamane bandumbe nje  
 bathi wone kuthi nekuthi laha ehaya. Bengamhlebi nakumhleba.  
 Bamtshela. Atale ufwana ke, abe uDumba.
- 56 Badaza. Nina wayeyimabatha eyamba ebadazela. Ingane yacambwa  
 ngekuthi uBadaza.  
 Gebeda. Kukabili. (1) Uyise wayegibela ebusuku egabadula ngefene.  
 Noma (2) Nina wayepeketula uhlabane egabadula ngelikhuba. Elima  
 kahulu edlulisela bafati. Wayesetala Gebedu.  
 Mabutho. Yise wayesetele tisiva. Wabuye waphinja le. Wayesethi,  
 "Ngitele Mabutho."  
 Gundi, Gunda, Gundile. Usuke etalwe engenanywele, kube songathi  
 kaje egunda. Kube sokuthiwa nina wadla inso yenyama. Yabe  
 seyeswela tinwele ingane.
- 57 Zizi. Nina wantala emnyamana phishi. Wayesethi ngitele lizizimbane.  
 Kwasekuba uZizi ligama laleyongane yenombatana.  
 Khofoyi. Watalwa eyisigadlabeyana. Buso bubadi bubufushane.  
 Mehlwana eshone ekhathi. Utimba umfuphi enemicondo. Bayicamba  
 ngesici leso, ke, kuthi khofo, khofo. Kwaba uKhofoyi.  
 Dumazile. Wamitha nina eseyimombi. Waseshadiswa yibafati. Tinombi  
 atabe tisasina. Wafike watala inombi yaba uDumazile.

57 Zondani. Yikuthi nisizondani? Inombatana.

Mfaniseni, Faniswa, Fanisile, Fanisiwe. Babethi uphingiwe.

Watalwa ceje wefwana nebanu bekhwabo. Kwasekuthiwa mfaniseni phela kwekuthi hhave efwana yini nabekhwabo. Lomumwe uba uFaniswa nomumwe abe uFanisile, neFanisiwe.

58 Phoshwana, Qashana. Babeyimawele. Nomumwe waba uPhoshwana, ngoba emncanyana sengathi yinyonyana. Eyindilingana. Nomumwe eyiliqashana, nelihlana sengathi yinyama. Emncanyanyana naye.

Mazwiendoda. Yise wayecikota ngekuhuluma. Kojwa watala manombatana ojwa. Wate wajinga kwekuthi kojwa lamavi ahe nangaka ayosale ehulumwa ubani loku yena anafwana nje. Wayeseyamthola ufwana, esejelile. Sifiso sahe saba esokuthi, sengathi kungedeka kuthi ohe mavi ahe lakehloko kuye ehlele enjodaneni yahe. Mayo ibe yinjoda ngawo. Wayeseyetha ngekuhuthi uMavi eNjoda.

Kwazi, Nokwazi, Sazi. Yise usuke enekwati kwahe naphumelela ngako.

59 Noma ekwekuthakatha, noma ekwekwelapha. Noma ekwekweda usebedi nothile naphumelela ngawo, nafisa songathi ungehliselwa kunanahe naye abe yisati. Inombatana yona iba uNokwati.

Ncinci. Yinombatana. Nina usuke ethi, "Ncinci! Ngate ngamthola jadewethu." Uyise ethi, "Ncinci tate tabuya tomo tami . lengalobola ngato nina wengane!" Libuye lichadwe ngekuhuthi "Ncinci" usho kwekuthi, "Mntakwethu." asho kwekuthi, "Gugu lemi."

Ntombi, Nombi, Nontombi. Yimanombatana. Asho lemagama kwekuthi ngiyejabula ngoba ngiphiwe iNombi.'

Gugu, Nomagugu. Yinombatana. Isho kwekuthi ngiyabonga! Ngate ngaliphiwa ligugu lami.

60 Gaba, Gabangani, Thembani, Thembeni, Gabisile. Mangabe munu egcagce eyinombi yesati, afike aqhoshele banu emtini la enjele hona, ingane yahe yenombi bayicamba ngekuhuthi uGabangani. uGabisile. Ufwana kube uGaba. Futhi inombatana ibe uThembani noma uThembeni.

Themba Nomathemba Thenjiwe Thembisile. Ufati etibule ngefwana . kuthiwa uThemba ngoba siyethemba kwekuthi kani lofati utosahela muti. Nangu esethe efika wabe etala ufwana.

Mangabe kuyinombi, bathi, "Kuyethembisa kwekuthi lofati

- 60 utotala banu. Nangu ethe efika wabe etala inombi watibuyisa tomo letamlobolayo." Loyongane bayicambe bathi iwuNomathemba. Noma uThembisile. Noma uThenjiwe.
- 61 Sithupha. Yinombatana. Isuke italwe iyifuphi, futhi ihuluphele. Kani futhi kunesimwe sihathi kuye kuthiwe uSithupha, nje, ingane isuke inekhuba wekuncela sithupha.
- Ngu. Makhoti wasina bemthanda. Wanele kufika emtini, bamhlanganyela. Bangcona. Bebona ngoba unyeni wahe engasenanina. Watibula ngenombi, ke, yaba uNgu. Lokusho kuthi, "Ngafika kahle. Bangiphendukela. Bahlangana ngami bathi ngu!"
- Danisile, Khathazile. Babazile khamisile yinombatana. Isho kwekuthi, Mihuba yenina wisisahlule thina bemtini. Sesimane sibambe unomo longedasi. Siyawuyeka longehla ngoba unemafinyilo.
- 62 Volo. Unwanwa usuke etalwe ngesihathi kugundwa volo emagusheni. Yili gama lefwana. Kani nenombatana futhi ingaba uVolo.
- Thana. Ufwana. Nina usuke egcagce ceje bamtshela bemtini bathi kuhle edenje. Wakweda. Wathi ephakathi bamkhuta bathi, "Ayi ungakwedi loko, yedenje." Weda. Babuye bamkhute njalo. Uthe esuka wayetala Thana.
- Musa, Nomusa. Ingane isuke iyiyulu. Ithatha mehlo. Ibuye isheshe ihleke. Ithande banu hohe. Ufwana kube uMusa. Inombi kube uNomusa.
- Futhi ligama lekuthi Khuziwe noma Musa lisuke likhuta. Njengoba mhlaumbe mshakati ugqagce ceje wephana kahulu. Kuthiwe emtini, "musa kwephana kangaka uceja kudla." Abe sevela. Abe setala Musa noma uKhuziwe.
- 63 Gigiza, Nukiwe. Kwakuthi kulelwe kube hona tigi kandle. Noma etulu kwendlu. Leno isoleke. Ngoba beyikaje ingeho kungabiko mshakazi laha ehaya. Ngoku yiloku kugigita. Banu bangaconji nekuba mshakati khawe efike netilwane yini. Atale inombi yahe ceje kube uGigiza noma uNukiwe.
- Siyu. Leli, ke, lisha. Tingane netacambwa ngaleligama, nonyaka ti nemimwaka neyilishumi nelisonta noma yimashumi lamabile nga 1943.
- Leligama lacambwa ngemhlangano lowaba hona eNatal, wetisebedi. Wabitwa ngesingisi kwathiwa Industrial Comercial

- 63 Union (I.C.U.). Banu, ke, bona batala boSiyu. Bafwana.
- 64 Gemfe. Ucambwa ngeligemfe leli neliye lishaywe yibafwana.  
Nelediwa ngenhlanga likhale lithi fwe, fwe. Munu mangabe  
kuthiwa uyiligemfe kusuke kuthiwa akuho lutho kuyena. Kufwana  
nekuthu wakhahlelwa yilihhashi esifubeni kwasala ligemfe  
likhamisile lithi fwe, fwe. Leso sici sisuke siphawulwe kunina  
wengane.
- Magidigidi. Kusuke kujatshulwa kuhlekwa ufati etele isiva lehle  
lihulupheleyo. Noma- Usuke efike ate ashesha kunyoluka sisu.  
Bamhleka bunyumba. Abe setala Magidigidi. Noma - Eshade ceje  
mshakati bafike bamgcona emtini. Wayesetala Magidigidi ethi  
ake bahleke phela isini yahe.
- 65 Ndluzabanye. Wafelwa ufati washiya ingane. Wayeseyambe ekhedama  
nengane etindlini talabamwe bafati.
- Diniwe. Usuke esekhathele yikuhuluma. Ihlitiyo yahe isimnika nje,  
kwekuthi utotala ceje atiphamele indlu yahe. Ingane, ke,  
yenombi ibe uDiniwe.
- Fodo. Ufwana lomfushane neqala wahe umfushane.
- Lwanyana. Ingane isuke italwe iyimbi songathi yisilwanyana.  
Iwufwana.
- Nozibungu, Nomazenze. Usuke etalwe nina enga gandayi. Banu  
sebephelele bedliwa yitibungu. Ngaleso sici nesediwa wunina,  
ingane yahe yenombatana bayicamba ngekuthi uNozibungu noma  
uNomazenze.
- 66 Voyizana. Ufwana. Wacambwa ngemadi ase sidakeni ehla neMzimhulu  
ngakamadonela. Simuncu lesosidaka. Sinasawoti. Tomo tiyathanja  
kuphuta hona. Ligama laso uVoyizana.
- Mshweshwe. Watalwa ebusika. Kwushweta umoya lobanda uhlekete  
mathambo etimbeni. Ngaleso sici, ke, ingane yefwana ingaba  
uMshweshwe.
- Sishweshweshwe. Watalwa ngesihathi sekucala kwekuchamuka  
kwemabayisikili. Kwakuthiwa ayitishweshweshwe.
- Hlafuna. Watalwa endlini leyephanayo. Kudla kungesuki enomweni.  
Siyambi sifike senyulelwe. Wacambwa yisi yambi sathi ene  
lengane itoba wuHlafuna ngoba kwala nina ebelethe kojwa

- 66 labahona nabo abehluleki yikwenyulela siyambi. Kuyahlafunwa laha ehaya.
- 67 Mudli, Mdliwafa. Yise waleyongane usuke eyindlalifa. Kojwa jadewabo agane, alobolwe. Kojwa indlalifa yekluleke yikumthengela imahla leyililungelo lahe. Neyekwembesa banu nababelwayo emtini. Leligama lisho kwekuthi wafica lifa limi lojwa. Watidlela ate ahulumiswa munu. Liyakhala leligama.
- Zakaza. Lisho kwekuthi yise unesineke. Noma esegugile usebedi wahe uyaweda, awede kahle.
- Mandondo. Wacambwa ngetindondo netatifakwa unina, tikhehletele. Engasatihumuli noma kungasesona sikhathi sekutivunula. Umuve ngato mangabe eseta, tikhehletele.
- Nobesuthu, Msuthu. Nina noma uyise usuke encishana.
- 68 Kungaphambukelwa kwahe, ngoba ungafela enyango, yitinjaba tendlala, kojwa kudla kube kugqwele.
- Phephesi. Wayelula. Emkhulu. Emuhle. Emofu ebusweni. Kojwa elula kani ubefanele kusinja mangabe umbuka. Lobulula, ke, buyamba nesici sekuthi ingane ite ibe yiluphephana njena yediwa wunina uloku evumela yise eca ingane incane ephuphuma yena tohe tisuku. Ingane seyite yevela. Iphethwe ngebunuku.
- Bulindlu. Ufati wayenganyoluki egqagqile. Kwate kwelaphwa kwayekwa. Kwayobulwa. Sathi sangoma ubambwe ebakasi.
- Kwashweletwa. Wasinyoluka.
- Uthe ethi uyatala bambamba bakasi. Kwayobulwa. Sathi sangoma kwashweletwa ngembuti. Bakasi babefuna iyomo.
- 69 Kuthe kokuba bayihphe iyomo bawathethe, babule indlu, watala ufati. Watala Bulindlu.
- Shanela. Kwagqagqa mshakazi ekhuthela. Bambona labamwe bashakati kwekuthi utobadlulisela, bangadla, emithi. Kwabulwa. Wanukwa mshakati lomunwe. Kwathiwa ubethi uyayishanela lendlu kokuba ingavuthi. Wehluleka. Nina lowo, ke watala Shanela.
- Lahlekela. Waganwa yilivila yise. Bekhwabo bahala bathi, "Tomo talahlekela talobola livila." Ufwana lotelweyo wayeseba uLahlekela, ke.
- Sitshasami. Watalwa unina. Waba muhle. Waba luhlata, weva.

- 69 Wamhulu. Waba nesithudi. Wathandeka. Yise wamcamba ngekuthi uSitshasami.
- 70 Bangukudla. Mshakazi neninatata babebanga kudla. Kuthi mangabe mshakazi ephekile, neninatata apheka. Abe segxeka kudla kwemshakati akubeke tici. Afune kubongwe kwakhe. Watala ufwana, mshakati. Ufwana lowo waba uBangukudla.
- NomaSayidi. Ngesihathi kucaliswa lidoloba lakeSayidi (Port Shepstone) mshakati wagqagqa ceje wagqigqa hona. Kani unelishenje hona. Wabambwa yinjoda. Yamxolela. Watala NomaSayidi, inombi.
- Sibangani. Mshakazi wagcagca ceje wanyoluka zisu. Waliswa unyeni wahe. Alok uhlupheka unyeni ebuta kwekuthi, "Kojwa sibangani loku sasithandana kahle kangaka na?"
- 71 Ntombiyeqile. Yise usuke ethakatha. Emtini, ke, athakathe nahona. Athi angatala ingane, bemtini bamwethele yona ngesici sekweda kwahe.
- Mdeli. Yise walofwana usuke adela inombi lethanjwa yibatali bahe, wateka lethanjwa vuyena.
- Nyama. Watalwa ngamdlange kuhlabwe inyama idliwa ekhwabo.
- Mfanempisi. Yise usuke eyisilwane. Ufati lo, amshaye agijime naye. Alingise impisi itobulala munu.
- Ceku. Watalwa ngamdlange yise etholele inyoni, ethe, "Gweleje!" Bathi labamwe, "Ceku!"
- Nkani. Yise usuke edaza iyani nenina. Nenina angatithobi. Batale ufwana abe uNkani.

## 70 Bangukudla.

Mshakazi neninatale babebanga kudla. Kuthi mangabe mshakazi ephekile, neninatale apheke. Abe segxeka kudla kwemshakati akubeke tici. Afune kubongwe kwakhe. Watala ufwana, mshakati. Ufwana lowo waba u Bangwakudla.

## NomaSayidi.

Ngesihathi kucaliswa lidoloba lakeSayidi (Port Shepstone) mshakati wagqagqa ceje wagqigqa hona. Kani unelishenje hona. Wabambwa yinjoda. Yamxolela. Watala nomaSayidi inombi.

Sibangani. Mshakazi wagcagca ceje wanyoluka sisu. Waliswa unyeni wahe. Alokunehlupheka unyeni ebuta kwekuthi, "Kojwa sibangani loku sasithandana kahle kangaka na?"

71 Ntombiyeqili. Yise usuke ethakatha. Emtini, ke, athakathe nahona. Athiangatala ingane, bemtini bamwethele yona ngesici sekweda kwahe.

Ndeli. Yise walofwana usuke adela inombi lethanjwa Yibatali bahe, wateka lethanjwa wuyena.

Nyama. Watalwa ngamdlange kuhlabwe inyama idliwa ekhwabo.

Mfanempisi. Yise usuke eyisilwane. Ufatilo, ashaye agijime naye. A lingise impisi itobulala munu.

Ceku. Watalwa ngamdlangeyise etholele inyoni, ethe, "Gweleje!" Bathi labamwe, "Ceku!"

Nkani. Yise usuke edaza iyani nenina. Nenina angatithobi. Batale ufwana. Abe uNkani.

72 Khuzwayo. Watalwa uGumede. Elamwa yimaphahla. Ethukuthela kabi kuthi ahlohle imi iyobulala Zulu lowatha tha buhosi bweyise Qwabe. Bamkhuza. Ufati wahe watala Khuzwayo, ke. Ndayikayihlali (Ihlala ngamayandakazi) watalwa uGumede ngekubodla kwehlidiyo, bemhuta. Leligama lithi inlengo ayinakuhlala, yekuthenga lifa la Qwabe lebukhosi. Litomchuma nje, ngenxa yemalandakazi lawo, bonyoni kayiphumuli, leto tomo netimhlophe njengemalanda latinikwa wunina, Esikhundlani soba atinike lomhulu utinika Zulu.

Mshaneli Watalwa uKhuzwayo. Mshaneli watalwa ngesihathi indlu ka Qwabe iphuma itiyambela ke ngekuduba. Yashanela kohe kwayo yatiyambela.

73

Mahlobo utalwa uMshaneli. Sebeyambile ka Zulu. Lethwasa bephakathi nendawo. Balima. Kuthe laha lingenile lihlobo watala ufati. Watala ufwana Mahlobo. Kuthi Mahlobo kusho kwekuthi "Siyoyambe siwadla mahlobo lohe live leli. Asiyi kuhlala kasi. Solima sidlula ngoba sidedela Zulu abuse kahle nenina, nemalandakazi ahe (Tomo netihlophe) nawedelelwa wunina.

Donda watalwa uMahlobo. Wasuke wawilapha yena kuyambe. Wemba migodi wafaka kudla emigodini ngoba wayekutholile.

Ufati watala ufwana waba uDonda.

(Yohe le kuseyiyona inzalo ya Qwabe., ngisayishiya. Ngobuye ngiyiqhube futhi).

Thembani. Yinombi. Nina wayefelwa. Uthe noma esetele lenombi yahe wathi iwuThembani. Okusho kuthi, "Ngethembani noma ngiyitele lelengane? Angethembe lutho ngoba tohe tifa titihle ngititele. Nalena ingafa nje."

Msolwa. Leligama licambwa ingane yemunu labamsolayo kwekuthi uyayambayamba esuku (Uyathakatha)

74

Mgabadeni. Leligama lisho kwekuthi banu bayamcambela mtali walengane bathi yuathakata, noma uyaphinga, kojwa yena akwedi loku. Ngakoke naye uyatiphenjulela uthi uma nimubamile mugabadeni. Musani kumhleba.

Mujojeni. Keseyilona leliso kwekuthi yise noma wunina walengane baya mcambela bathi uyambayamba ngasese engayambi. Abe setala ingane, ke, ayicambe ngekuthi mangabe nimbamba eda lemihuba, mujojeni. (Ufwana.) Musani kumhleba.

Mlahleni Mshakati usuke ephute kunyoluka sisu. Bemtini bate bamhlebe besho kwekuthi uyinyamba, wato kwanjisa masimba emtini. Bafune nekumxosha bethi unanabo yihona etoteka ngoba tomo talobola ~~yan~~ inyumba. Kuthi kuwona lowo mkhathi

emithe mshakati, atale isiva. Bathi akube uVusumuzi athi  
mshakati, ayi, akube uMlahleni.

75 Zimeme. Nina usuke ewumitiyohe. Ephuma nato tinjaba abuye nato.  
Kungeho njaba laphuthayo kuyona.

Ingane layitalayo ibe uZimeme (ufwana).

Mashomuza. Yise wayedliwe utimba wa mohucha. Welaphwa, wasinja.

Ngoku waganwa. Banu bamhleba enombini yahe bathi ingeke  
itale ngoba unyeni lo wayenemashomuza etimba. Yasina  
inombi. Yatala Mashomuza (ufwana)

Gwayise.

Yise wayeyilixhwele lagwayi.

Nontshengula.

Watalwa eyinombatana, emilise kwentshengula. Enciphe  
ngalesingedasi.

Tholakele. Tholiwe.

Yinombi. Yise wayehlalakundlalifa. Engenabatali.  
Ehlupheka. Nefati wahe wagqilatwa yindlalifa nemkayo.  
Watala Tholakele noma Tholiwe. UTholakele usho ~~XXXX~~  
kwekuthi ene ino nengi kaje ngayifuna ngite ngyithola  
nohla.

76 Bangiwe Yinombatana. Lisho kwekuthi boyise nenina bacabuliswe  
inombi yabo labatoloku beticabulela yona.

Nina wa NOMA

Nina wakhiphwa eyigoduso yesiwa nemwe. Wambanga wamhipha  
kuyona wasina naye. Ingane ke ibe u bangiwe (babangiwe).

Bongiwe.

<sup>U</sup>Kusuke kubongiwe emtini ngoba mshakati utele inombi  
kwabuya tomo letalobola nina.

NOMA

Mshakati nenyeni wahe baye basine ceje bahlale kasi  
bangasebedi. Badonse luthanjo lwabo. Ba sebedelwe  
wuninatale. neyise wenjoda. Bathole ingane yenombi.

Icambwe yibatali befwana ngesici sekuthi bamosha salukati nelixhegu bona batongile. Sitoke sibone kwekuthi ~~haxisa~~ inganyana yabo itodlani. Ake batonge phela. Ingane ke ibe uBongiwe.

Bonakele.

77

Lithi bagangile banu bethi bangakhipha ufati wenanami ngimthanja kangaka.

NOMA

Kubonakele kwekuthi lofati utotala tinombi tojwa.

NOMA

Kubonakele kwekuthi ngitotala inombi ngoba ngisikwe njenga mdlange ngitala inombi.

NOMA

Kubonakele kwekuthi ngemithi inombi ngoba mugqa losuka eyabeni, wehle ceje wagoba edasi nesisu.

Sizakele. Ngisitakele ngathola inombi itongifingqela misebedi.

NOMA

Licambwa umshakati eswabulela majodakati ethi asitakala mfowabo wawathathela libwe. Sekuyiloko athwishika nje ngoba etofudwawumina? Woshi! Mame! Ncifi!

Malezi.

Yisilolotelo. Malezi zintombi. Malezi Zintombi! Malezi zintombi.

Ngoza

78

Ufwana. Yise noma wunina basuke beyi mavila. Kuthi mangabe kuyiwa esebedini mumu alibale yikuthi nami ngobuye naye. Usebedi ute uphuthe. Bemtini bathi ngotavataZeli (inyoni ngota).

Zibi Ufwana nina usuke eguliswe yikwe mitha wabuya kasi. Kuthiwe ubuthwe etibini asati nokuthi unwanwa ophila yini. Ingane, ke, ithiwe uZibi nalesosici.

Zaguga yimombi. Nina usuke ethole mwenjo eseshuqile banu ~~XXXXXXXX~~  
 seabemhleba bethi yaguga thina! Ngeke isayitala neyojwa  
 ingane le. Eve. Abe setala Zaguga ngaleso sici.

Mziyonke. Usina ceje mshakati ayambe ehlala yohe miti le  
 ebwebweta tinjaba. Aphume nato abuye nato axove banu  
 bemtini kube nje. Atale ufwana. Bathi uMtiyohe ngaleso  
 sici.

79 Vusumuzi Usuke ufwana atalwa wayejwa kuyise. Yena watibula  
 ngesiva.

Ntonto. Ntontonto.

Yisiva Ntontonto. Yinombi Ntonto. Losho kwekuthi ihlidiyo  
 yeninatale iyandenga sengati bananakhe bangatala loku  
 yena watalelakasi.

Nokuthula.

Molokatana usuke ehleli ngekuthula neninatale. Engenawo  
 suinjo. Bemthanja. Atale inimbi. Bayicambe ngekuthi  
 uNokuthula.

Ntombi. Mantombi Nombi Manombi.

Kusuke kuyinombatana. Batali bejabulile baphiwa inombi.

Khendlelani.

Mshakati usuke esola kwekuthi injota yahe icomiwe. Abe  
 sekhendla inando eyifakela ekudleni igule injoda .

80 Kubulwe, inyanga inuke mshakati ithi wa khendla engodeni  
 wayiholela ngesince sahe. Yamnika uthi wekubulala injoda  
 yahe yihona etobe sedliwa yilowo nomkhedleleyo.

Bemtini bamhlalise kabi mshakati bethi elaphe  
 unanabo, aphile ngoku. Aphike. Bathi wena wawukhendlelani?  
 Isinje injoda itale inombi kube uKhendlelani.

Mtobozwa. Mshakati washaza emuhle ebusweni. Banu bambabata  
 bethi muhle. Wayesesitakala. Walibala yikuchenya.  
 Wayeka kusebeda. Watifaka secefe kuninatale. Wamkhipha  
 wamphekisa kungesikhathi. Mshakati lowo watala Mtobozwa  
 ufwana.

Muthi- Usuke nina antalela ngakasi kwethi (ufwana).

## NOMA

Nina usuke efike ephethe uthi etogqagqa. Wabambwa  
walahlwa ~~ingxax~~ ;pwptjo waje<sup>1</sup> Wayeselala Muthi.

Boma

Usuke etalwe eneyaba leyisi boma (mubumu. Sibono).

81

Yinombi.

Sibuko Yingane yefwana nehle kahulu. Buhle bwenina neyise  
buphelele kuyona. Ubabuka kulengane.

Khabize Awusiti lutho mshakati noma ungaboka mangabe ngi  
comwe yonombi, ngitoyiteka nayo njengawe.

Ngilamkhuba

Yise wayegila mihuba. Noma nina wayegila mihuba batala  
ngilamhuba-ke.

Ntaka, Nyoni.

Yingane yefwana neyimbulungana songathi yinyoni.

Manxada.

Yifwana noyimingxangxa ngesingedasi, songathi umhubelo  
wenayiti.

Bekinkosi. Wena linjela iyosi. Iyona netokutshela kwekutshi  
yejenjani. Leligama elefwana. Liyatihuluma.

82

Ntanyeni.

Angitisoli kwekuthi ngamanelani umyeni wami. Ngeje  
lokukeqaleni wami.

Madakwadunuse.

Leligama liyatihuluma. Elefwana. Yise wayethi angajakwa  
abe sedunusa. Kudunusa kwahe wayejakwa ceje athande  
sifatana ngemandla. Abe sethatha ufati, nje, wemumu naye  
ejakiwe emlale elubala yena eqabanga kwekuthi basithele.

Thembwase-Thenjiwe Thenjwase Thandiwe. Yonombatana. Yise  
usuke enesithembu. Kuthi inanjokati itale ingane. Banakwasho  
bayicambe ngalemagana bembinqa.

Mbungamayeye.

Yingane neyelama yematibulo yefwana neya nyefutelwayo.

42<sup>b</sup>

649

K13 / 27

83

Inombatana kuba uNontungamayeye. Lokusho kwekuthi. Khuluma masinyane kungakafwaneli kwekuthi ngabe seniyahuluma. Sibe sesihlala, ke, sisu sona nesingaliyo.

**Majozi**

ufwana. Yise usuke ekaje ayesebeda eJozibele. Wathola hona ke malungelo ekulobola ufati wahe. Ingane ke ibe uMajazi. Lokusho kwekuthi, ene, kwekuba lalingeho lijozibele ngangingeke ngisine nalomunu ngitale ingane yami nehle kangaka!

**Cwengana.**

Ufwana. boyise nenina balalela miyalo. Kuthi noma kuchamukatino letivusa lulaka, belulekane. Balalelane. Tihlidiyo tabo ticwenge. Base betala cwengana, ke.

**Bongani**

Ufwana. Batali bahe bathola ingane yefwana njengesefiso sabo, babonga.

84

Matshana. Kwesuka uthakathi wabulala batali ehawuka ebona beganene bebahle. Wababulala kwekuthi ngeke bayiphathe ingane. Babula belaphwa. Batala ufwana waba uMatshana ngoba uthakathi wayethu yimatshana ani lawa langafi ngithi mina afe?

**Sishafuza.**

Ligama nelicambwa ingane yefwana ngesici sekuba nina yiloku afika ngekugqagqa, aneliswa yikuhlala ehaya uphuma engena emitini. Aphume nato tinjaba abuye nato. Akathi vu ngesince ehaya wati kuyamba ebwebweta kuphela.

Mona, Nomona. Leligama licambwa ingane yemshakati nofika ceje avuse muti wekhwabo. Kube sokuthi benndeni babe nemona, babatonje bekhwabomshakazi. Atale Mona, ke. Inombi uNomona.

**Mkhuhlane, Nomkhuhlane.**

Kusuke kuthe ngesihathi nina ekhulelwe, wadubulwa ukhuhlane nowate wabasolisa kwekuthi ngekugula kwalogati ingane

85

nemithwi ingeke ilunge. Kojwa atale sihlandla senane  
yesiva noma yenombi. Ibe seyiba uMkhuhlane noma uNomkhuhlane.

**Nomanoli.** Watalwa ngesihathi kufike belungu base Norway.

Kwathiwa kufike maNoli. Wayesecamba inombatana yahe ke  
ngaleso sici.

**Dufana.**

ufwana. Watalwa emfushane, nehlokwana iyisimohlotana,  
kuyiludakana lwengane nemga samukile.

**Maluluza.**

Nina wayeyilithatha. Elulutela njengelilulwane.

**Bukulu.**

Nina wayeyilwila. Afwane avuke ceje alale kasi athi ene  
uyagula. Injoda ipheke, upheke, yenele yephule abe sevuka  
qimondo, edla.

86 **Nomasamaniso.**

Watalwa ngamdlange yise ethole lisamaniso enkantolo.

**Nozikoti.** Nina wayekhalisa emtini. Kuyiloku kuhona tigiqi

labasola kwekuthi atigqwalisi. Remfanisa nelithanga

linetikoti letibuye tisikwe tilahlwe mangabe seliphekwa

lithanga lelo.

**Ndungunya.** Wayehlala yise edungule unomo ngoba enonya (ufwana lo)

**Sobuza.**

Watalwa uNdungunya wacambwa ngesiqi soba nina wayebuza

eyamba miti yohe ephuma engena. Ufwana wahe ke waba uSobuza.

**Mswazi.**

Watalwa uSobuza. Ngesiqi sekuba waye muje etalwa, emnqane

ngetimba, eyililambalidlile. Kwathi ngamdlange ebonwa

uyise wathi ene ngitele luswati lwesiva. Kwasekuba yiligama

87 lahe, ke lekuthi uMswazi.

**Mumbo**

Watalwa uMswati. Wantala ngekhuhlane nomhulu wetisu

lowabitwa ngekuthi yimbo. Wayesemwetha ngawo ke, ethi

uMumbo.

Ngwane. Watalwa uNdungunya. Wamcamba ngesiqi sekuba wathi yise ephuma kadoba ecwebeni, wagola ingwane (inyamatane yakelwandle lemi nedenede) wafika nayo ehaya ngamdlange ufati etele ufwana kwasekuba uNgwane, ke.

Dlamini Watalwa uNgwane. Nina wa ngwane wayepheka esuku. Tingane tivuswe tidle. Ufati wa Ngwane yena wafike wapheka emini. Kuyaswelela sokudliwe kwaphakulwa. Kwathi etibula ngefwana kwa thiwa uDlamini=udla emini.

88 Shange watalwa uDlamini ngesiqi sekuba ufati wahe wayekhuthele elula. Eshanga. Eshabuta esebedini. Watibula ngefwana kwathiwa uShange = Ukhuthele. Wehla enyuka ngekushesha.

Mkhize Watalwa uMumbo ngemdlange litulu linetha kangane likhita. Kwasekuba uMkhize. Losho kwekuthi liyakhiza Linetha kangano. Liyafefa.

Mavovo. Watalwa uMkhize kukaje kuphitwa lijike izolo. Tisipho tathelwa madi. Kwathi laha ufati ethi uvova mavovo, wasikwa. Wayamba watala ingane yefwana. Yaba uMavovo.

Khabazela.

Watalwa uMavovo. Wacambwa ngesici seyise ngoba yise wayeyamba asakate. Uthi uyambile umbone eselaha. Ekhabutela. Waye setala khabuzela ke naye nge sici sekuthi nawe nwanwa ute ukhabutele ulingise yihlo. Kwasekuba uKhabazele, ke.

89

Zihlandlo.

Watalwa uKhabazele. Yena wa yeyisihlandla semunu. Engate angagula. Wacamba ufwana wahe ngaleso sici sekuba songathi angafuta yise naye angabi yisiguli.

Gcwabe

Watalwa uKhabazele. Futhi khabazele wayeyinyanga yemithi eyambe eyigcwaba mithi yekwelapha. Ufati emithi Gcwabe, waguliswa yikwemitha. Watigqwabela Khabazela wamwelapha ufati engamsanga enyangeni. Wayesetala isiva yaba uGcwabe. Lokusho kwekuthi Ngiti gqwabele mina mahambi.

## Singele.

90 Watalwa uZihlandlo ngamdlange esinge tinyosi waya kotitapha. Uthe eya ehaya, kwathiwa ungangeni, kubelethwe isiva. Tinyosi tahe tadliwa nganesimwe sihathi. Wayesethi, ke, ngitisingele tinyosi tami ngafika nato ehaya sokufike isiva yami. Ligamu layo uSingele.

## Ngunezi.

Watalwa uSingele. Ewumunu nolusica. Ehlala ngekungunaza. Ehlala esolasola. Engeneliswa yikungasoli. Mangabe ehona chaya banu bangancibiliki, ngoba bengati kwekuthi utocwephesha bani. Kuthe ngamdlange ufati wahe etibula, nina waSingele wacamba ingane yahe wathi uNgunezi (ufwana).

## Nkasa.

91 Watalwa uNgonezi ngesihathi tiyumbi tekucala setifile kwacha misela inkasa yato. Wacamba ufwana lowo ngenkasa leyo. Lofwana usehona uyiyosi yakemoo enjaweni yakeMbumbulu Isiteshi sahona yikeSiphingo.

## Tilongo.

Watalwa ngamdlange bakembo belwile kwesuka luchuku. Lwalamulwa yibelungu. Babopha labo labacale luchuku.

## Nomhlanga.

Watalwa mehlageni. Nina wayeyoha madi. Wathi kokuba asikwe, wangena ngedasi ehlangeni, wakhululeka. Uthe eya ehaya wa yesepethe inombi yahe, nje, Nomhlanga.

## Mdeni.

Watalwa ngamdlange bakembo bebanga mncele wenjawo yabo ~~bebanga~~ nabake. Watalwa lofwana mhla belungu benkantolo betohomba mudwa lobehlukanisayo. Kwathiwa uMdeni, ke.

## Mlomungadli.

92 Nina ewumshakati wayephaka ceje ahohlwe yikubekela tisiva tekhwabo mangabe tiye kokweshela. Tiyafika kudla akuho. Abe seyalula etifunela. Kwate kwaba wukhuba wahe nje lona.

Kwate kwabuteka ehaya kwekuthi kani mshakati uphaka kanjani?

Uhona yini mlomo longadli laha ehaya? Wayesetibula ngesiva yaba uMlomungadli.

Sondlovu. Ufwana. Watalwa ngamdlange yise ekaje eye encineni.

Wafike wabulala iNdlovu.

Mphangwa. Watalwa ngamdlange yise ephangwe tomo tahe yimi

yembango yasembo.

Mashingana. Watalwa wuyise eyilishinga lesiva. Wathi kwekuba

eve kuthi wa ufati utele isiva, wathi, ngejabula! Ngitele lamamwe mashingana natofuta mina.

Mndlela.

Nina wantalela endleleni ethi uconje ngekuyamba. Wacheduka wantala.

93 Dlozela nina wagana ceje ate ahlonipha. Sathi salukati sakehaya

kuyena, akwediwa loku laha ehaya. Wena uyobambwa yimadloti ngamdlange utalayo. Bote bathayize ngeyomo kanduba utale.

Wathi mshakati wena salukati ukhulumela madlozi ungedlozi.

Nempela watala sekuthethwe ngeyomo, kuthayizwa. Watala

Dlozela lothi, ukhulumela madloti ungedloti.

Nomphanda Mphanda.

Nina usuke ekaje enyoluka nekudla akufihle emphandeni

emsamu kuthi mangabe kungeho munu akudle. Bambone bemtini.

Kube sokuthi mangabe tala inombi bathi uNomphanda ufwana

uMphanda.

Mudwa Nomudwa.

Watalwa kubangwa mudwa umncele.

Zikhali.

Watalwa ngamdlange boyise bebehoma ~~ni~~ beya emini yemiBango yabo.

94 Mkhwani

Watalwa nina eye kosika likhwani esijakeni. Uthe eya ehaya wayengasaliphethe likhwani, wayesepethe ingane yefwana.

**Mthondo.**

Nina wayesetale kahulu manombatana esenoluvalo sengathi  
ngeke esamthola notoba yilisenjana abe yinulalifa ~~yixxxxxxxx~~  
yalamanombatana. Uthe la emthola wamcamba ngaso lesici.

**Majuba.**

Wa talwa yise ekaje eye kogalela wafika ceje nesiwondo  
semajuba bamtshela kwekuthi ufati utele isiva. Yabe seyiba  
uMajuba.

**Mkhehlengane.**

Nina wayeyilivila. Kuthi mangabe sokulimwa agule  
kukhehleke malungu ohe etimba mangabe sokufulwa aphilile.  
Ayambe eqela. Watala ingane. Bemtini wuMkhehlengane ngoba  
nina ukhehletwa yibuvila.

**95 Dlenge.**

Yiligama lethi wakwa Lembe lowelupha ufati waphila ufike  
nenyanga. Ingane yaba uDlenge (ufwana)

**Mloshana Nomlotha.**

Nina waguliswa yikwemitha. Wayesehlala etiko esemloshana.  
Watala ingane nephilileyo, naye waphila. Ingane yefwana  
leyo yacambwa ngaleso sici. Iyenombatana ingaba uNomlotha.

**Nomaphushu.**

Wacambwa yisalukati ngamdlange kutelwe lenombi sejabula  
sathi nohla ngate ngamthola jadewethu lengitomudla  
ngeliphushu.

**Ngomase.**

Yise wayengoma kahulu. Wathi kwekuba ufati atale ufwana,  
wathi yise, ene, ngate ngamthola mfowethu lengitohlabelela  
naye ingoma.

**96 Dotela.**

Wagula nina emithi. Wayeka kuyobula. Wayakudotela wembungu,  
besaqala kuba hona. Bathi banu ulokufa lofati weja  
lokungejiwayo. Wasuke ufati waphila. Walala isiva  
wayicamba ngekuthi uDotela.

**Ndwayimbana.**

Wayecambwe ngesici sesi mosahe. Watalwa emuje emncane lofwana.

**Siqatha**

Nina wantalela esimwini eyekoqathela kutshala madumbi. Wagoduka esemgonile ufwana. Wayesecambwa ngekuthi u-Siqathamadumbi.

**Klweba.**

Yise wayebukhali kumshakazi wahe. Amthathe nasemwini emvalele elawini. Kani khubanu akwejiwa loko. Yilihlalo. Kuthi esevulile bambute bekhwabo bafwana bathi "Ubusayephi wethu?" Athi;- "Bengisayokhweba ufati wami." babe sebehleka. Ngoba lohlabeyahe abutwa. Ufati watala isiwa. Ligamu laba uKlweba.

97

**Mehlwenyoka.**

Yisiva, yatalwa mehlo ayo ehlabi njengewenyoka. Yayikubuka ukhophote. Kani yona yinqane.

**Tshakela. Lutshumo.**

Wayethanda kahulu ligudu yise. Abeme futhi, futhi, akhwehlele, atshake, atshume, kube ndakandaka endlu eloba. Unwanwa wefwana abe uTshakela noma uLutshumo.

**Gociyana.**

Wayemncane enehloko nenencegelakani futhi unesiphongwana.

**Mandlakayise.**

Yisiva. Yise wayewumunu nonemandla. Etisebedela. Ekhuthele Wathi kuba alibule ngesiva, wafisa waphumesela. Wathi, "Akwabe lonanami utokhula ceje efute mina, athathe lamandla ami naye!" Wacambwa ngaleso sici, ke.

98

**Makhubalo.**

Kwathi ngamdlange kudliwa makhubalo kushoniwe, watala ufati. Ingane yaba uMakhubalo.

**Mqedi.**

Yise wayeyinyanga eqeda kufa kubanu. Noma yise wayeqeda banu. Ingane ke icambwe ngaleso sici.

**Nsukumbili.**

Wacambwa ngelikhambi lelasinjisa nina emithi.

**Mgxusheni.**

Babehlala bemchwephesha mshakazi. Watala isiba. Yaba iMgxusheni phela, utoniphendula sidabukile sikhakha ngoku buphelile bushakati ngoba use phethe ingane yehu. Utoniphenjula.

#### NOMA

99 Injoda yahe babeyigxusha, behlebe mshakati kuyona alalele nayo. Mshakati walanja inanjo ekhwabo wayifaka injoda. Yase ilalela yena. Watala mgxusheni.

**Mpece**

Watalwa uMgxusheni. Ethambile. Emuje. Wakhula nako wacambwa ngaleso sici sahe lowo fwana.

**Fayedwa.**

Nina wayesaba kutala wate wabophwa mineda ngetinambo kwahubutwa timbobo endlini majoda atidonsa ngakandle. Bafati bona bambelethisa. Yena eloku nje ekhala ngekuthi maye ngafa ngedwa indoda ipholile. Watala Fayedwa ngaleso sici.

**Mansawulane.**

Nina wayenelulaka kabi efika nje ewumshakazi. Walibula ngenombi yaba umansawulane.

**Mashula.**

Yise wayeyisishimani Sebemhleka engaganwa bemweda silima. Nemahla yahe betedela nje. Waganwa kwacoceka kche sekuphuma kaluhlungu. Wathi ufati Shosho (shula yikuthi shosho) Yikhipheni imahla yahe! Nina naniyidla nanithi angihoyini? Ngiyayifuna. Watala Mashula, ke. Yisiva.

**Jomba**

Mshakazi wayeca silili alale ate aselwe endodeni. Kuthi baru sebengena kusile, kube yāhona ejombayo ebuyela esililini sebefati. Walala isiva Jomba.

**Nzolongwana**

Watalwa emuje emncane.

**M'bijo.**

Watalwa emuje emncane engangelubijo.

**Balule.**

Watalwa ngesihathi banu bephelile oBalule bedle inyama beyose ngetuni temdlebe bethi bayodlela Shaka tomo netiluphonjo lutalela imbwa.

**Thathelwa.**

Nina wathathelwa emithi kwancamuka kuchama nekunya. Welaphwa wasinja. Watala inombi yaba uThathelwa.

**101 Jiyeza.**

Yise babemjiyeze kulwiwa wafika ehaya watala Jiyeza ufwana.

**Sikeyi**

Utalwa uNompanda ngamdlange exhoda tikeji ethi utobophela. Lafika livi libika kwekuthi ufati utele isiva. Kwasekuba uSikeyi ka ngaleso sici.

**Langisika.**

Watalwa ngekufa kwetomo kwekucala lokwafika kusehona Somsewu kaSonzica. Walalwa uNompanda.

**Dobela.** Watalwa uNompanda beye elulwandle beyochoda masenene.

Bagcwalelwa yilidobela (tide) balala ngale ngesheya kwemfula. Kwasa befika sekutelwe isiva. Yaba uDobela.

**Mhlushwa.** Watalwa uNompanda kufati lomncane. Bemgcona

banakwabo. Watala isiva yahe yaba uMhlushwa.

**102 Nsimba.**

Watalwa uDobela. Vathi efika nensimba ephuma kotingela, kwakuthi ungangeni kubelethwe.

**Phuciwe.**

Watalwa uDobela naye wamcamba ngesici sekuba kwaphuphuma  
sisu nesaselama Nsimba . Wayeselama sona sisu lesu lo  
lohona. Ligama leli lisho kwekuthi ngephuciwe.

**Holani.** Watalwa uDobela. Ufati esebikisha efuna kutikhipha  
ekhwabo. Esho tohe tino leti. Asho kwekuthi, ene,  
'Ngiholani mina ngekuphekela banu bengethuka? Watala  
ufwana Holani.

**Mshazi.**

Watalwa uMhlushwa ngesihathi kungena busika. Kwathi ~~ngamkhang~~  
ngamdlange kushaziwe kudla kwabe uyabalwa ufwana wacambwa  
ngekuthi uMshazi.

103 **Mcunukelwa** Watalwa uMshazi. Bemtini babecunukela mshakati  
waMshazi. Wayesetala ufwana wamcamba ngesici sekucunukelwa  
kwahe.

**Luyenge.**

Babemyenga mshakazi kani bafuna kunwisa amosakalelwe  
yimwendo wahe. Watala Luyenge yena etalwa uMshazi naye.

**Bekuthini.** Watalwa uMshazi. Ufati sebhlebe wate waba  
manikiniki. Wathi ngamdlange etele wathi bato ngibeka  
bangithini mame? Ufwana lowo wayeseba uBekuthini.

**Mkhethwa.**

Watalwa uMshazi. Ufati babembamlulula kunabanwe. Bemyoca  
njalo benchwephesha. Watala ufwana Mkhethwa.

**Mzondwase.** Watalwa uMkhethwa ufati wahe bemtonja banakwabo.

104 **Nomatoho.** Watalwa uMkhethwa. Ngesici sekuba nina wengane waye  
nithi egijima ematohweni elinga kutifunela lokomsita  
ngamdlange etele ngoba injoda yayingamniki lutho.

**Ntombiyomuntu.**

Watalwa uMkhethwa eshayekile yiligama laNomatoho. Wanele  
wemitha ufati waba yiyosi. Kwabutwa nekuthi uthanjiswani  
wesweleni, wanikwa. Ihlidigo yefati yathi cosololo. Watala  
Ntombiyomuntu.

## Mkwethu.

Watalwa uMkhethwa. Elama Ntombiyomuntu. Esemphethe kahle ufati. Wate wathi ufati yihona ngikwethu ngoku ingane yenombatana yase iba uMkwethu.

## Khushu

105

Watalwa uMkhethwa. Ufati etshela labamwe ethi mina noma ngingafunani, nani, nani, kweyami injoda, ayithi khushu! Isuke nje inginike. Ingane yaba uKhushu inombi.

## Phikeshilo.

Watalwa uMkhethwa. Bafati bambuta lofati kwekuthi yena weda ngani kukuba injoda ithi ikade ixhwalile ibe seyiphenduka imbuti yahe nje ngoku. Wayesethi yena wakhendla ~~ingx~~ inanjo wawweda ngayo. Weva Mkhethwa. Lesuka licala. Wabutwa. Waphika woma geqe ufati. Wayesetala Phikeshilo.

## Dinsi.

Watalwa uMkhethwa. Ufati esebaklolodila bangani bahe nahuluma nabo tinjaba ethi Nitholeni, ke, niya kongixabanisa nenjoda yami nithi nginenanjo? Inganti nghuluma nje isingidinsile ngebukhosikati kani ngiwufati weMithathu!

106

Mathanga. Watalwa ngenwaka mathanga ehla kahulu etifeni tekwenjulela.

## NOMA

Ingane yatalwa inemathanga layimivingqivingqi songathi umunu lomjala.

## NOMA

Nina wengane wayesetale kahulu, kuthi ngamldange mnumtane etokweca ingane abe seshiya sisu. Ngalelisu ufati wabopha mathanga asate sahlala sisu. Wayesethi ngisitwe yilabangitshela bathi "Bopha mathanga". Ingane yaba uMathanga.

Nkabikazi. Nina wafike ate anyoluka sisu. Bamwethuka bathi  
tomo tilobole iyabi lengatali banu. Wemwitha ufati watala  
Nkabikazi.

Nomahlentu. Lengane isuke iwum'bemi nje loyiluhuntshu lwema  
hlentuhlentu. Icambwe ngaso lesa sici sayo.

107 Jezile.

Mshakati kwakuyiloku njalo bemgrika. Kuthi kungelutho  
babe sebemwethwesa macayana nangasile. Naye wate waba  
nemoya wekuthi kani ngatijejisa ngagana lenjoda!  
Wayesetala inombi yaba uJezile.

Nonkanyiso.

Watalwa ngesihathi banu sebelahla mihuba yebanu sebethi  
isemuva. Sebelanjela mihuba yebelungu. Sebethi bona  
bayinkanyiso.

Thengani.

Mshakazi wayengaphathekile kahle emitini. Wate watijela  
lokumwe wakuwuhla ngempama lakusathi, kuyamyoca wathi,  
"Kungabe ngithengani kuwena?". Watala Thengani (Inombi).

Lahliwe.

108

Usuke mshakazi esine ceje wadlala malungu emitini. Athule  
Kuthi esuku abaqebe kunyeni. Unyeni naye asuke amlahle  
ukahe. Avune banu bekhwabo abe setala-ke mshakazi.  
Inombi layitalayo ibe uLahliwe. Ngesici sekuthi injoda  
yangilanja ekhwethu kani itongilahla.

Nombani Yinombi. Yatalwa ngamdlange libaneka, litulu  
liphenjule kabi. Liduma linyatima.

Mangelephi Yinombi. Nina usuke ebambwe nenjoda layeda lishenje  
lahe. Wabaleka. Mangabe sebeyisusa muva injaba, aphike.  
Athi ngabe kuhle kokuba nangibamba nayo mangala niphethe  
sibonakaliso ningamangalaphi, ke, ngoba aninasibonakaliso?  
Ingane yahe ke ibe uMangelephi.

649

Chithekile. Yinombi letalwa umshakazi ethe efika emtini kwashisa wayesethatha injoda yahe bachitheka. Batahela baha bebona hora. Babikele boninatala ke ngamdlange ebelethayo mshakati. Boninatala ingane bayicambe ngekuthi uChithekile Lokusho kuthi uchithekile muti kwathathwa inombi nenje.

109

Nomvunge. Yinombi. Italwa umunu bemusho. Kushiwo yikuba kuvunganywe ngawe kuthiwa uyeba, noma uyathakatha noma uyaphinga, noma unokufa.

Vusc.

Ufwana. Nina wantala welama ingane lengeho. Eseyiloku enelixhala songathi nalona ntoyamba amshiye njenga nomumwe.

Dakane. Kwakuyinombi. Itelwe iyilujaka njena. Kungaconjakali nekuthi itophila yini ngoba lengane igala njalo nje.

110

Nomabulawo. Nina wayenelibulawo. Bemkhunkulile. Ephuma tigaxa wohe utimba. Kwate kwa thanja kusolisa ngekuthi ngeke ayiphathe ingane lomunu. Kojwa washo nganeyulu ingane yahe lena, Nomabulawo.

Nokuqonda. Nina usuke esine ceje waphatha kahle emtini tohe tino taconja kahle. Abe setala nokuconja, ke.

## NOMA

Yise wa lengane usuke ebe nengconjo nehle yekuganwa, wateka ufati noconjisa tino kahle.

Nomusa. Nina usuke enomusa emendweni wahe.

Ndawembi.

Lonwanwa usuke etaleke kalukhuni. Nina esaba, acishe kumwekhama, kojwa bambona bafati bamshaya nina, bambamba. Kube sokuthiwa usinje enjaweni nemi.

111

## NOMA

Kusuke kulukhuni kubeletha kwalofati, kojwa waba nehlahla basheshe babona bamfunela mkhipheli.

Nokubeka. Mshakazi usuke ebeke kahle waba nelihlo. Wabona nalekwedelelekileyo lokuyililungu lentini wahe, wakumisa kahle. Nokubeka yirombi.

Nomfihlelo. Basuke bengamtshelanga mshakazi simo naya kusona. Wathi esesinile kwaba yihona. Bemtshela engasenkubuyela emuva. Wayesetala nomfihlelo. Lokusho kuthi kuba ngangati ngangingeke ngingane lerunu.

Msindo. Yise usuke ayeyisishimani athi angathola ufati, amweluse Entindlela kwekuthi batomceja abe sehlale elwa naye nje noma eycthota emcabange kwekuthi ubeyophinga hona.

#### NOMA

112 Ufati usuke eneeinjo. Egade injoda yahe. Ithi noma iyogawula Athi ibisiyophinga. Behlala ngekulwa njalo. Batale ufwana abe uMsindo.

Khambi.

Usuke unwanwa ayenekufa kwebunwanwa, sithakathi. Waba nelikhambi nelithile lelamwelapha sephela sithakathi kuyena.

Nqamuka. Yise walengane usuke eganwe yiluhlanya. Lumwehlukalise nato tohe tindlela tahe tebushe. Litibulo lahe lefwana libe uNqamuka.

Ngxobisa. Mshakazi usuke esexobisile ngekweba tino netingebiwa umunu eganile. Njengemasi, nemacanja, neyuku ayintshontshe ayipheke ayidle. Bemtini abamtsheli mshakazi tono tahe. Utala ceje bamwethele ingane yahe ngesedo sahe. Njenga Ngxobisa, nje.

113 Nhlupho. Ufwana. Nina usuke esebahluphile banu bemtini nangebuxoki bahe, ebangenisa ekuhulumeni ngaso sohe sihathi bamwethele ingane bathi ene

Noqhongoza,

Qhozase. Nina usuke enelunya ethe qho! eqhoshele nemalungu emtini. Ehluleka ukuba nemoya wekuva ewumshakati. Abe selala ingane bamwethele yona bathi ene wuQhozase mangabe kuyinombi kuthiwe futhi wuNoqhongoza.

Mabekedwane. Nina walengane usuke ewumphumi nato nembuyi nato tinjaba temtini wahe. Kani uthetho webanu uthi noma kungate kuthakathwe ekhwenu, ungeke ukhiphe manyala emuti uwatshela banu bangakandle. Yena, ke, weda mabekedwane wakhuluma manyala emuti wahe egane kuwona. Watibula ngesiva yahe bamwethela yona kwaba uMabekedwane.

116 Nomacala nina wayeyilixoki. Laho la ekewahuluma hona, utohuluma nge munu. Bamtshela ceje, kute licala ehaya seliwutha lithi be. Munu elobula kumshakazi kwekuthi wubani nothe ngicambele kuthi nekuthi? Kulanyulwe semshaya. Banu bemtini bate basho bathi, "Hhawu! Safa yimaqala bamwethela inombi yahe yaba uNomacala.

Nyube. Nina usuke ewunyube. Enetihloni netiyulu. Mangabe kufike banu abe netihloni netokubabingelela loku. Watala isiva yaba uNyube ngaleso sici.

117 Nelani. Yise wayeyiyosana. Tinombi tekhwabo tanjinja tohe ayaba biho naleyojwa neyalobolwa ngetomo yadlelwa. Nefwana lona watilobolela ngetikhwepha tahe. Watala inombi yaba uWenelani wena ngebundlalifa baho loku bojadewemu bandinda behe awadla lutho? Ligama layo ke laba uNelani.

Sinana. Wacambwa ngesimo sahe. Kwa kukufishane kuyimabwaklatana njengeliselesele. Kutalele kasi njengesinana. Kwase kuba uSinana. Inombi.

Khushwa. Wathi efika ninatala enelulaka, wamkhipa indlu yahe enga katibuli. Watala isiva yahe wayicamba ngekuthi uKhushwa.

Landela. Ewekhwabo Khushwa. Ninatala wanabokhushwa wabuye watisola ngekukhipha kwahe shakati. Wamfiqa ekhwishita nengane yakhe ehlane ewuvushisiwe muti wahe. Wayesemlanjela eyohlala kwahe. Uthe ephinja wayelala isiva yaba uLandela.

Khathazile,

Nqabisile. Usuke esekhathazile mshakati. Banu sebejinga nje kwekuthi batokwejenjani loku usebashove waba shiya belula, nje, bengenakuntshela ngoba ewakentini. Bamwethele inombi nayitalayo bathi, ene, wuKhathazile, noma wuNqabisile.

114

Nozitebelo. Nshakazi usuke xxi esine ceje waba nendlela yekuphinga nemunu losebeda esitebeleni senayashi. Kojwa engatange abambwe ngoo, wunyeni wahe. Kojwa banu sebeng qumuta ngaye ngoba engaphumi esitebelweni kani basola nekuthi sisu lesi hhave kuwesenyeni, esakesitebeleni. Enele atale nje bamwethele ingane yahe 'yenombi bathi ene uNozitebelo.

Nomalentshisi, Nozikwata.

Mshakati usuko ejwayele sikwata lesisebeda emawolintshini. Ngoba banu bekucala babethi mawolintshi yimalentshisi. Kube sekungqunyitwa ngekuthi mkabani aphumi esilentshisini sengathi nalengane layimunetheyo wayithola kusona sikwata. Atale ceje bamwethele ingane yahe ibe wuNomalentshisi

NOMA

wuNozikwata.

115

Mpinkulu yisiva. Italwa icambwe ngesici sekuba mshakazi elwa nenyeni wahe imi leyulu bephatheleni tinjaku. Kuyilihladi loko ngoba munu wesifatana alwi. Usuke ejumata ligama leyise kubanu mangabe elwa.

Gongobala Ufwana. Utalwa ufati loncishanayo. Athi mangabe ebona banu afihla kudla. Kwahe kudliwe esuku kungasetukuqela munu. Kuthi gongobala kusho lokuthi ene Loncishanayo uyakuthanda kwalebamwe. Kani yena kokomunu nwayi, nwayi, kokwahe gengo.

649

118 Ntolwane.

Wacambwa ngethi nowamphilisa egule kabe emncane. Lowothi  
uGweje obonvu onjengentolwane.

Ngangaye.

Mshakati watibula ngenombi yahe iyincwaba! Yafa. Waphinja  
lemwe incwaba yenombi futhi. Yaba uNgangaye lowaya  
lowayambayo.

Ndada.

Wacambwa ngemutsha weyise lowawumdada. Unuje.

Mpayiza.

Wufwana. Wacambwa ngesici sekuba yise wabala mabwengamdlange  
eyolobola nina walengane. Bamgqagqisa. Bathe sebelanja  
tomo, wampayiza. Engenayo neyekubika. Kojwa wetshelaka  
waciciyela wabakhipha bayamba. Amanga ashiywa emtini.

119 Khulelaphi.

Kulomuti kwakuhona ufati nowayepethe inanjo yelixhanti.  
Seli khatshatile, ligedla tingane leti. Kwasekutsalwa k  
lenombatana ceje batali bayo bayicamba ngesici sekuthi  
ingane yethu itohulelaphi loku nayo itobulawa  
yinokubulala labamwe?

Mbokodo.

Watalwa emhulu kabi. Wacishe wamqhumisa nina lofwana.

Khangwayini.

Kwacambwa lenibatana ngesici sekuba nina wayaliwa  
eseyinombi. Aliwa yibatali befwana. Kojwa ufwana emthanja  
kabi. Bethi batali, "Kojwa lofwana ukhangwa yini  
kulenywana. Wamthatha ngeyani ufwana kani yilibwe lefati.  
Watala Khangwayini.

Nomcabango.

Unina walengane wayegane silwane. Unyeni wahe enelulaka  
lwebuphoxo. Wathi emgana babemnyundela bahlobo benombi.  
Kojwa ya ngana.

649

120

Muti wabo waba muhle ngesimanga. Injoda yalunga ngesimanga.  
 Yediwa ufati wayo nowayifunjela lisu. Wayihlonipha.  
 Wayithanja. Wathula ma imphoxa. Ninatala wacamba inombi  
 labatibula ngayo wathi uNomcabango, (nina wengane)  
 Nobani. Ngenagama.

Leligama elemanambatana. Nabonobani usuke esaba kutala.  
 Nanabongenagama futi, usuke esaba kutala. Bafati  
 lababelethisayo bamjudute ngekuthi ene, "Utote wehlulwe  
 yikutala, wekhame ingane ungangoba ungaka? Uyingane  
 yemunu kangaka? Suka! Musa kutihleba! Lokungqono xifa  
 kusinje ingane yebanu! Inganti nobani wayitala ingane  
 engelutho! Inganti walokungenagama kwayitala yangiwa?  
 Wena wehlulwa yini? Tala!" Atale.

121

Stofela.

Nina kwakuthiwa ngeke atale ngoba wayenetesheli letiningi.  
 Wacoma yise kaSitofela ceje, tamphonsa tesheli tatofela  
 luphonjo lwembuti lwegswala titofu ngetatofu tethi.  
 Tambamba tisiva, tamfuda luphonjo. Tamwethwala tamusa  
 ekhwabosesheli. Weca wayogoya kuyisaboStofela. Wasina.  
 Watala isiva yaba uStofela.

Manise Mama Mamsane Mani Mamase.

Yimagama lamahle lawa nabonisa kwekuthi ingane iyathandeka.

Mdingwa.

Bebemdinga unwanwa wefwana ngoba nayise uyejwa ekhwabo.  
 Bathola inhlanhla bathola Ndingwa.

Nkiba.

Yindlu ngelulimi lwekuhlonipha. Leligama lithi ngate  
 ngejabula ngawuthola mwendo ngatala ingane yenombi!

122

Zenzele. Kusuke kuyinombi. Nina usuke engevi ngekutshelwa.

Etedela tino natibonayo, noma bethi bayamweluleka bemtini  
 angevu. Atale bamwethele ingane yahe ibe uZenzele.

Mdlume ufwana. Ucambwa ngesimilo sahe. Usuke ewumgxomo nje.  
Emnyama. Netimba netitho kuyimigxomo nje yemilulumbe.

NOMA

Yise usuke ethe esina wayesemkhulelisile nina. Abe secambwa  
kuthiwe Mdlume ngesisu engakagcagci mfo kaSibanibani!

Magewase.. Yinombi. Italwa wumshakazi nophindulana naninatale,  
adaze iyani naye nemaJodakati ahe. Kani lokweda kuphambene  
nethetho wekwenja. Mshakazi uthulela tino tohe. Uthi  
angatibula ke, bamwethele ingane yahe ibe uMAGEVWASE.

123 Nsele Nina usuke enelulaka. Ingane yefwana bayicambe ngensele  
ngoba iyinyamatane nenelulaka.

Mahlamvana.

Ufwana. Ucambwa ngesici sekuba yise waganwa ufati  
lobukekayo ngetindlela tohe. Esehlule tisiva. Wagana  
lomunu. Timbangi tithi "Ohho, wala thina nje ugana  
mahlamvana lawa! Yeka iyabu idlala ngemoba!" Ingane ke,  
icambwe ngaleso sici.

Nomangqula.

Yinombi. Wacambwa ngesiteshi mongula. Ngoba watalwa  
ngamdlange siteshi sahiwayo, kusuka sitimela eMzimkhulu  
(Port. Shepstone) siya eZingolweni. Yena kubo kwakuhona  
ejute nesiteshi leso Mongula.

Phumephi.

Yiligama lenombi. Icambwa ngesici sekuba nina wayeyeka  
sengathi angeke ayiphathe ingane. Eseyiphethi, uyabuza  
kwekuthi, iphumephi ke.

124 Simama. Yinombi. Batali bayo basuke besimeme etihlidiyweni  
bathola inombi.

Mpikase. Ufwana. Nina usuke onakele. Kojwa enenhlahhla yeku  
ngabambwa. Kuthi noma bengqumuta ngaye bangabi nacinisho  
ngoba abambambi. Maye uyaphika. Atale ingane yahe bamcambele  
ligama laya ibe uMpikase, ngaleso sedo senina.

Mkayise. Yinombi. Magoci wayehluleka yisithembu. Engatigcini  
tisuku letilinganayo kubafati bahe. Athathe tisuku tebafati  
atihlale kananjokati. Uyafika kubafati ubatshela macebo.  
Bayamthuka bathi Unemanga mkayihlo. Wacambwa ngaloko  
lonwanwa.

152 Sidina. Nina wayengasayiboni injoda. Ifike ngamdlange itobeka  
sisu wate wathi kani nginesidina. Injoda ayiseti kwami.  
Isihlala kaNananjikati.

Mshanela. Wayehala ufati ethi sengiyagcina nekutala. Injoda  
ayisafuni nekungimithisa ngenxa yesidina lengasiphonswa  
yinanjokati. Ngiyashanela ngalengane.

Mphonswa. Ufwana. Nina wa yekhala impela. Engasayitholi  
nempela injoda. Esekhumela futhi. Aliwa. Ethu uphonswa  
yinanjokati. Ingane yacambwa ngaleso sici.

(Iphela laho ke indlu yekhwabo noMasonta kuMagoci.)

Hubela. Watalwa emuje eyiluhubela lwemlisa nonabogalo labaje.  
Etalwa uMagoci kulomumwe ufati. Wacambwa ngesici sebuje  
bahe.

153 Nozindaba. Welama Hubela. Yinombi. Nina wafika ceje wejwayelana  
nemiti yohe lena lengejwayelwe wuninatale. Wethwala  
tinjaba temtini taphumela ngakandle. Inombi layitalayo  
bayicamba ligama lekuthi, ene, uNotinjaba.

Msebenzana. Nina wathi efika kwathiwa emtini uyilivila leliloku  
lithutha tinjaba nje kuphela. Kuthe kukekhathi bambona  
kwekuthi noko songathi utoba nesebedana. Ingane leyelama  
Notinjaba yaba uSebedana.

Nkazana.

Watalwa ngamdlange yise ekaje eyolapha eMampondweni wafika  
ufwana kuthiwa ufwana yinkwenkwe, inombatana kuthiwe  
yinkazana. Naye ke ingane yahe yenombatana yaba uNkazana.

154

Maweni. Watalwa ngesikhathi yise enukiwe, kwathiwa tilwane leti netjikijela banu emaweni etahe ngoba yena ufuyela emaweni. Ingane yacambwa uyena. Eyicambela sona sici sekwethukwa kwahe. Yayiwufwana.

Makhulu. Wufwana. Wacambwa ngesici sekuba lemunu wayetele ngempela kubafati bahe. Lofati mangabe ebala tingane talomunu athi tiyima khulu. Ingane yacambelwa kuleso sici. (Iphela laha he indlu yekwabo Hubela kuMagoci.)

Mhlaleli. Watalwa wuMagoci. ekaje eti khongela yena. Watibula ngamhlaleli. Emcambe ngaso sici sekuba yena watihlalela kunina, walengane. Kani kulabamwe bafati ubeye abe nemhlaleli lamthumayo.

155

Maguza. Watalwa waba yisigaxana waba njengemaguza lawa lahladayo kwejiwe ngawo mathongwane agwayi.

Nomyeko. Nina wayenemyeko lomuje. Myeko yitinywele nelephothwayo tibeke kasi. Lomumwe myebo ugcobwe mafutha nentshede lomumwe.

Mphece. Wayethambile. Athi mangabe ethi uyahlala afwane nje athi phece. Yena wate wacambwa esehlala.

Nkositini. Yise wayewumshayi wenkositini. Ingane le yefwana yatalwa yise esaye koshaya inkositini emjadwini.

Gcugwa. Phangwa.

156

Macimbi. Yinombatana. Nina wa yethanjiswa macimbi (yisilwane lesiyinhlobo yesicabucabu. Kumnyama nemabala lahlophe . Kunetiboya. Kuyadliwa). Uthe mangabe esetala yona inombatana wayesethi uMacimbi.

Mubodoloji. Ufwana. Wacambwa ngesimo sekuma kwakhe. ~~XXXXXXXXXXXXXX~~  
Wayewumbodoloji. Inkonova nje embi songathi wayengobumbwa engakapheli egxobongwe wagxobongwa.

Gugile. Nina wayesegugile. Sebethemba kokuthi angeke esatala kani utoli tala lithunjana lahe laba wuGugile ngaleso sici. Yinombi. Iphela laho ke indlu yekhwabo Mhlaleli kuMagoci.

Nomadikazi. Nina wasina eyilijikati. Yena umkaMphloza lomhulu.

Nkosana. Yinjodana yeyosi. Yilitibulo laMpholoza.

157 Ngiza. Ngoza. Yise wantala ngesihathi ethi ene utoganwa yinombi yesibili. Eloku njalo ethi ngote ngiganwe. Ingane yefwana yase iba uNgoza.

Dwibi. Nina wayemtale ngesikhathi injoda imweilitela, icomwe yinombi letoyiteka ibe ufati wesibili. Ufati waphenduka sigqili. Waphathiswa kweludibi. Ingane yefwana layitalayo yaba uDibi ngaso lesa sici.

Mabutho. Yise wayejabula etele tisiva titiningi. Wathi ngitele mabutho. Tatitingako ke tisiva taMpholoza kufati wekucala.

Nomoba. Watalwa ngesikhathi kucalwa kulima umoba eliweni lekhwethu. Thina sasati ife. Moba wafika netive. Lo, kwakuwufati wesibili waMpholoza.

158 Vala. Nina wafike waliwa. Wayesethi kani mnakwethu uyena lophethele ngakemsamu mina ngivala enyango ehliidiyweni yalemunu. Nomakholwa. Watalwa ngenyaka Mpholoza ephenduka likholwa. Ndabezinhle. Tnjaba taba tihle banu sebeholwa. (Yitingane taVala). Zwelihle. Live laba lihle sokuphele nesikhwele banu sebeholiwe. Fanile. Wufwana. Watalwa wefwana nebanu bekhwabo. (Yitingane taNkosana).

Mpompi. Yise wayekhulumela futhi, efwana nemthombi wemadi empompoza.

Sizani. Wagula kahulu etelwe. Nina wate wathi Kusitani kuthola ingane ungeke wayenela? Yacambwa ngalesa sici.

159 Nhlanzi. Nina wathanjiswa ihladi ngesikhathi emunithi. Wabeletha ceje wayetha inombi yahe ngaso lesa sici.

Ntontozi. Yinombi. Nina wathi emunithi wayenelualo lwekuthi kazi lelisu litomuphilela, nekuba litomgulela njengela Sizani yini? Ihliidiyo yahe yahlala ithi nto, nto, nto, enesifiso sekuba abe nengane nephilayo.

649

Phuphuphu. Ihlidiyo yenina yayiphuphuma ngesikhathi emithi, ethanjiswa injoda yahe, nayo imthanja. Lababebukele balubona ngemhlo luthanjo. (Lo, unukangoza.)

160

Dumephi. Yise wayetichenya. Echenya kahulu kunaNkosana, kani yena abutho ngoba welama iyosana yona idumile ngebukhosana bayo. Ngoza yena uchenya nje udumephi? Ingane yacambwa ngaleso sici.

Mbusi. Yilitibulo laNgoza. Ephenjula labathi noma echenya alutho ngoba engeyona iyosana. Wathi yena, noma ngingelutho ngiwuMbusi endlini yami.

Shudaza. Nina waba yilivila ngesikhathi ekhulelwe lelisu. Athi mangabe etokweda usebeji lite lishone etingasha ebamba eyeka eshudaza. Engaphumi abambe usebedi lowo awede.

161

Hhiya. Yinombi. Nina babemnxifela bethi kwadlala tomo talobola lite. Ino ingeke ikwati nekutala ingane yojwale, bebona eke walibala kunyoluka sisu. Litibulo lahe lacambwa wuyena ngaleligama ngenxa yaso leso sici.

Fubu. Nina bathi bethi uyancelisa kani usekhulelwe. Babona ngoba sokufubuka imfumbe nje, iqhibuka njengelikhowe sisu-kani umithele ingane iyinqane. Yase icambwa ngaleligama lenombi lelisho kwekuthi Qhibuka.

Manwayi. Yisiva. Nina wayenqishana. Kojwa ekuthanda kwebanu. Uthe ngamdlange esetele banu bemtini badlalisa ingane yahe ngekuthi, "Kokomuntu nwayi, nwayi, kokwaho gongo. Bate balinganise kunwayitela nekugongobala nge mumwe wekukhomba.

162

Sicholo. Watalwa enetinywele letiyisiyobinga elukhakhayini. Tingekho ehloko yohe.

Benzelani. Yinombi. Nina wafike wagabeka emtini. Bemphethe ngenomo. Wayesethi yena, bedelani banu bemtini ku kungiphenjukela ngibathanja kangaka?

Ngenagama. Nina wayengenagama langasola ngalo banu bemtini wahe ngoba wayalwa kwathiwa emtini kothiwa uyivila, uyeba, uyinuku, uyaphinga uyathakatha, uyilixoki. Kojwa wena Thula. Bamba menjo waho. Ngakoke abanga naligama langabasola ngalo ngoba ma benthuka beda ino nayalwa ngekuthi bayoyeda. Yacambwa ngaleso sici lenombatana.

163 Hlabamkhonto. Wufwana. Yise wayebonga kuhlabana kwahe, ehomba inombi asine nayo ceje imphathe kahle, ibuye intalele tisiva. Wayesithi ukhono wami uhlabane inyamane neyilusito kumina. Esho ebatata ufati wahe.

NOMA

Yise wahlabana ngekhone wahe emini, layeyilwa.

Sijumba. Yinombi. Wacambwa ngekumila kwahe etalwa. Wayemhulu emfushane eyisigaxana njengembila uyisiqikili elisakeni.

Nobatshafwa. Yinombi. Nina wafika ceje emtini weda tino letimbangela kwekuba ababatwe ngekuthi muhle noma ngekuthi mumbi.

Mvotwane. Watalwa sekwafika belungu. Sekwatiwa livoti. Leli gama lisho kwekuthi umhlanganyelwa. (Ufwana).

Mtholiwe. Yisiva. Nina wayegqilatwa emtini wahe, sengathi bamthola

164 Nyumbase. Yisiva. Nina wephuta kusithola sisu eshadile. Base benwethuka emtini bethi uyinyumba akatali, watokwandisa mipulu kwaba buhlungu kuyena. Wayesesinyoluka watala isiva wayetha ngaleso sici.

Ntombomhlaba. Watalela kasi kahulu nina. Uthe nama eselele lenombatana ate aba nasibinji sekuthi itophila. Wanqena songathi ene nayo itofa ilanyele labafayo. Wayicamba ngaso lesa sici. Yaphila.

Mgxoshiswa. Nina basebethi kuhle injoda yahe iganwe ufati lotatala imxoshe lona nofelwayo.

NOMA

Yise wayeyothakatha ebusuku emtini. Wabonwa ceje bangxoshisa wasinja ngekulambisa. Wafika ehaya ufati watala ufwana. Ligama laba umgxoshiswa ngaleso sizathu.

649

165 NobaNguni. Yinombi. Yatalwa mnyamana songathi uMnguni. Iyimbi.  
Yacambwa ngaleso sici sayo.

## NOMA

Nina wayencishanisa kwemnguni neMuthu. Unwanwa wacambwa  
ngaleso sici. Kunesimwe sihatshi kuthiwe ene, uNobesuthu.  
Bekukuphiwa. Nina wayeyilivila. Engalimi. Engapheki. Kulime  
kupheke ninatala. Yena abeke kuphiwa. Watala ufwana. Bemtini  
bamcamba ngekuthi uBekukuphiwa, ngaleso sici.  
Mcwana. Ufwana. Wacambwa ngesimo sahe. Wayetalwe emncane emuje  
njengenambo.

166 Nomakhofi. Watalwa bonina sebefunje kuphunga makhofi. Yinombi.  
Casekeleni. Nina babemwethuka wate watala wegqwalisa muti.

Wate wathi mina ngicasekeleni ngiyeka kutiphumela indlu  
yami ngi tiphekise ngingaphekiswanga.

Nozihogo. Watalwa ngesihathi kufika befunjisi ngekhatshi kwelive  
beshumayela kwekuthi kuhona sihogo sekushisa banu labangevi.

Phetheni. Watalwa ngamdlange yise ehlomule inyamatane. Naye  
wayi bopha kahle inyama ethi utofike aqagelise wakwahe  
kwekuthi umphatheleni. Useyafika ehaya kuthiwa, "Ungangeni  
kubelethwe inombi. Yise wayicamba ngekuthi uwuPhetheni.

167 Mandawane. Watalwa ngamdlange yise ebuya kodoba ~~ngx~~ egcwalise  
sikhwama sahe selilala nesigaxwayo, esegcwalise tihladi.  
Waye secambwa ngaso sikhwama lesa ngoba siwumadawane.

Nomnyango. Wathi yuaphuma nina kwala kwekuba edlule. Wantalela  
hona enyango unwanwa.

Maphilobana.

Watalwa ngamdlange lijiki liseyiliba. Nina waliphuta ceje  
lelo liphiliba (ligwele) laba yimbele kisane kuyena.  
Inombi leyo yaba uMaphilibana ngaleso sici.

Ntabeni. Nina wantalela enabeni lofwana.

168 Hlathini. Wantala eye kathola ehlathini. Uthe eya ehaya waye  
semgonile.

Nolwandle. Wayeye elwandle nina, wafike wabelethela hona.

Nomfula. Wayitala inombi yahe esathi uyoha madi efuleni.

Washiya imbita wagojuka nengane.

Nomoya. Watalwa ngamdlange kuboke umoya.

Nomithi. Nina wayefelwa. Wamiselelwa ngemithi.

Nomsombuluko. Watalwa ngemsombuluko. Yena eyinombatana.

NomaSonto. Lenombi yatalwa n\_eliSonta.

Nyakamubi. Watalwa ngamdlange umwaka umubi.

Muboji. Loshakati watala ceje waqabanga kwekuthi ku wuthetho

169

kwekuba ninatala utomubojela ingane noma mshakati engamwedele

lutho. Wathi ninatala, "Woshi! Umufiqile muboji wahe

lotomubojela. Ingane yefwana yase iba uMboji ngaleso sici.

Paniwe. Nina babemwencabela bemtini bethi khuhle angayambi

ekhefuta ngabo emitini laha. Yena wathi bayamhlolela

mangabe bempana. Watala Paniwe. Inombi.

Mkhuzwa. Nina wasina ceje wafike waba yilithatha. Kwaba yiloku

bemkhuta bakemtini. Yena ebonakalisa kungathandi kukhutwa.

Uthe mangabe ebeletha wacamba ingane yahe yaba uMkhuzwa.

Nkantolo. Kwakucala kwekuba munu ate ayoshada enkantolo.

Banu babekaje bemelwa nje ngesizulu. Ingane yabo yaba

uNkantolo.

#### NOMA

170

Yise walengane wayeye kothetha licala enkantolo. Uthe

efika ehaya, ufati wayeselele isiva.

Mnukwa. Yise babemnuka bethi uyathakatha.

Shangushangu. Yise babemnuka bethi uyahambahamba (thakatha)

Gabane. Watalwa emhulu emfushane. Efute libele leliwugabane

leliye libe lihulu lithete ngempela kani lifushane.

Jaheni. Wathi ekhonga mkhongi kwase kukhonga nekhwemwana.

Bathi bakhwe, "Ujaheni ukhwemwana? Sengathi angake

amone unana wethu." Ingane yabo yaba uJaheni.

Nokukhanya. Watalwa sekusile, kukhanya. Eyinombatana.

649

171

Langa. Watalwa emuhle ngempela. Engabekeki. Efwana nelilanga.  
Mshikisho. Watalwa ekaje eye koshikisha yise. Wafika ufati  
esephethe sigaxa nje sesiva yahe.

Mafika. Bekhwabo bathi ngamdlange etelwe, bathi ene, Kwafika  
munu nomusha nohlanje. Uloba ubani? Utoba uMafika.

Phefeni. Nina wayesete waba yinombi neshuqileyo egana.

Sebemhleka.

Nomthandazo. Nina wayengasinyoluki sisu. Wate wabita maholwa  
amthanjalatela eyosini ~~wa~~ yawo emcelela sisu. Wasithola  
Watala nomthanjato.

Ngempi. Watalwa ngempi. Nina wamfaka embengeni wamwethwala  
ngayo amfihle ngetino, bebaleka. Wayesecambwa ngaleso sici,  
ke.

172

Nonsingizi. Watalwa kuzula tisingiti ehaya. Banu bethi yisibango.

Kwalanjwa inyanga yabethelela icinisha lihaya nebanu.

Magoda. Watalwa lofwana ngamdlange kugqabuka ligoda kaNodwengu  
edudusini, ngemgcibelo ekuseni ngamdlange unungu nohlophe  
wema wathi bohe banu mabateke. Tomo telilobolo yilishumi  
nengcuthu. Kusho Somsewu kaSonzica.

Sonzica. Umunu nolusica. Idlela yahe nengaconjakali kahle.

Kani uphethe banu. Kojwa bamwesabe ngekumwencena. (Ufwana).

Somsewu. Nohlanje mangabe ingane kuthiwa uSomsewu, kushiwo  
kwekuthi nina ubambelele emihubeni nemijala. Naye usete  
wagana esemjala njengalabo nabasebebadala bengenakugana  
bengajutshiwe yimahosi. Bale bahululwa uSomsewu wabajuba  
emhlophe. Bayamthanja banu wabahulula.

173

Nozibagno. Nina wayekhiphwe uyise wale ngane eyingoduso. Kwathi  
ngamdlange besinayo kwesuka tibengu temoya lajuma alonanga.  
Kwathiwa yisibagno sembangi. Ingane le yenombi yacambwa  
ngaleso sici.

Zondeka. Nina wafike watonjeka emtini. Wayesathe uyatedelela  
bangxeka bemtini wahe.

649

Mjwebu. Yise wayeyilenhlobo yebanu labangambuki munu etihlawwisu temehlo. Amthi nklwempu munu. Ingane yahe yacambwa ngaleso sici seyise.

174

Mthuli. Watalwa kuhona luthuli lolunemundla. Luxhophu banu. Lengane ba sebethi ilethwe ngeluthuli. Yase iba uMthuli, ke. Ufwana.

Mgxosheni. Mshakati wayengemile kahle yena ethi uyalungisa. Bamgona bemtini wate wemuka. Bekhwabo bayolwa hona emtini bathi Mgxosheni unwanwa wethu, engabe nithi wedeni. Ingane yaqambwa ngaleso sici.

Nomkhubulo. Watalwa tinombi tiye kolima isimu yeyosatana, nomkhubulwana. Libalele, litulu lomisile.

Nomagodi. Nina wayetala tingane tife. Atitale, tife. Atitale, tife. Wayesethi kusitani kutala kwami, loku ngitalela eligojini njena? Inombi leyo yacambwa ngaleso sici.

175

Mubwamazi. Nina wayetibwamata etihalela ehulelwe. Ethu akhulelwe luto, ino netofa eyitala lena! Kani utosho nganeyulu ingane yahe letophila ingafi ilanjele letimwe.

Nomkhosi. Watalwa ngamdlange kubuthene umkhosi lothile lowawumemiwe kwekuthi awubuthane ngalelo langa.

Nozidubule. Nina wamcamba ngesici sekuba wayesekholiwe yitijubule, ebiklitwa yinjoda yahe.

Hloboluni. Wayesolwa nina kwekuthi uyaphinga, kojwa engabambwa elucobweni. Wayesetala inombi lengefwani nebanu bemtini wahe. Bamcamba unwanwa bathi uHloboluni.

176

Nomzinto. Nina wantala ngamdlange eye eMzinto.

Ntshebeni. Watalwa yimpunga, waba muhle. Kwathwa kani kuphuma munu lomuhle kangaka nakentshebeni? Ufwana lowo wacambwa ngaleso sici.

Lifa. Watibula ngenombi. Wathi libuyile lifa lami nengalobola ngalo nina.

Nomdoni. Nina wantalela ngakasi kwemdoni, eyambe live.

Zidlupha. Yise wayehlabana ate afakwe iminyezane ngekuhlabana kwahe. Yitidlupha leto.

177 Nabile. Nina wayehlala ethwishikile nje engasebedi, ekhwelwe yibuvila bahe.

Mdumukelwa. Nina wafike waliwa ewumshakati. Bonina bamhleba bamnyibela, bemshiya ngemoya. Bahlamuka. Wayesetala ufwana wamcamba ngaso lesa sici.

Mabizwa. Injoda yahe yayithi ingaya kokwelapha, ufati angahlali ehaya. Abedle kwekuthi unyeni wahe wayembitile wathi ate afike kuyena laha elapha hona. Kani uthetho, ufati ayi lanjeli injoda.

Nqakamatshe. Nina ngebuwila bwahe wayengasebedi. Ahlale ehaya adlale kunqakamatshe, bafati labamwe babe beyolima.

Nomashinga. Nina wayetishayela kumunu lomcalayo. Eyilishinga. Ingane yacambwa ngaleso sici.

178 Sithuphana. Wacambwa ngekumila kwahe. Wayemfushane njenge sithupha sisifushane kune minwe yesandla.

Ziwedu. Watalwa kuhona tibelu temoya. Tivunguvungu.

Ntunja. Watalwa yimunu lomncane bemhalela emithi bethi oyitala kanjani ingane naye emncane kangaka? Yophumaphi, nje?

Sisu. Nina wayenesisu lesihulu ekhulelwe. Banu beloku bebabata bethi, Hhawu! Saba sihulu sisu!

Geshenge. Watalwa ihloko yahe iyisilendu, inencegela, kani futhi uqhube siphongo ngembili. Wayesecambwa lofwana ngekuthi uGeshenge ngaleso sici.

179 Hloyile. Lofwana watalwa tinjebe tenomo wahe tingalingani. Lolujebe lolungetulu luluhulu. Lolungedasi lushone ekhathi lwafumbathwa yilolungehla. Sengathi unomo wahloyile inyoni, sewulungele kucosha litinyane leyuku.

Nomafusi. Nina wayethanjiswa mifino. Ehlala emafusini ekha ucadolo nembuya ~~xxx~~ nemsobo, nemifino yohe lekemafusini Emtini baloku bembona egobe emafusini. Watala inombi, bathi uNomafusi.

Hhiya. Bathi mangabe bemcona mshakati emtini egcagcile, wathi  
Hhiya! Ngiyekeni mina! Bamhleka. Wabeletha ceje, ingane  
yahe bayicamba ngekuthi uHhiya. (Hhiya ufwana  
nokencwadini ka 9).

Sishakala. Nina wayeyisijaka. Enesiji, ebuka edelele,  
eyisishakala lucobolwaso. Ingane yahe yacambwa ngaleso sici.

180 Vavana. Lonwanwa wayecikiliswa. Ethanjwa yikugula njalo.  
Eyiluvava songathi uhlala ashaywa ngelinjuku, enga  
ncibiliki. Wacambwa ngaleso sici, ke.

Bekimpi. Yise wayengathintwa. Ehlala ebeke lotomcala & alwe naye.  
Ngabayakhe. Mnumtane wambuka wamwethemba lonwanwa. Wate washo  
wathi louyiligatsha lami. Ngoba wumunu ngaye nami.

Maxoki. Nina wagcagcela emtini lomhulu. Wangenwa yimaxoki  
amwehlukana nebanu bewahe. Ingane yahe bayicamba  
ngekuthi uMaxoki.

Khobiya. Nina kwakuthi kuqwakunjwa dobe yena abe etihluba  
etisusa timepha tona uyimakhoba. Bamhleke bethi, "Woshi!  
Uya khobiya mame mlungu! Atidli timepha!"

181 Gengqeza. Ihlokwana yahe yayiyiligengqeyana. Ucala wahe  
umnqane. Kuyambe kuthi Gengqe! Gengqe.

Nomabala. Nina usuke egane esithembwini, Yena aliwe. Abe  
sebikisha, ethi, "Woshi! mame! Ngiyaliwa mina! Injoda  
ikhetha mabala.

Magqubu. Nina wayebeka umkhusu. Kuthi mangabe axabana nemanu  
angaxoli. Ahlale embambele ihlitiyo lelukhuni njalo.  
Ingane yahe yacambwa ngaleso sici nesasiku nina.

Nombumbi. Watalwa ngamdlange linetha invula leyaba nesineke  
kojwa lingasi. Nenilo wacikiteka tuni timadi kojwa  
kubelethwe. Lenombatana icambwa ngaleso sici.

182 Mankonko. Yinombatana. Yatalwa iyilunkonko nje, isho  
ngembombo nomuye, inemaqenge, mehlo ekemholweni.  
Yacambwa ngaleso sici.

Thangweni. Lofwana nina wantalela eluthangweni efika. Inomba yahe yakhandanisa abe esaba nathuba lekufinyelela endlini. Ingane yacambwa ngaleso sici.

Bidlanga. Lofwana wacambwa ngesici soba nina wayengasivi nesisu. Elula esebeda kahulu kwate kwaba yilusuku lekubeletha. Wabuya endle ngobe esetotala ehaya.

Ntengenyane. Nina walofwana wayeyilivila, ehlulwa nayikutenwaya. Emtini bate babona kwekuthi uyintentemisa intengantengane songathi yingane yinjodakati.

183 Nomthimba. Watalwa ngamdlango yise eshada nefati wesibili. Wathi ungena mthimba wayetala ufati lomjala.

Siqhiphu. Wacambwa ngesimilo sahe, watalwa emfishane. Tishwana tilaha, nemajolo nemathanga. Kuyisinqamwana sesiva. Kwasekuthwa uSiqhiphu ngaleso sici, ke.

Mxwebuli. Watalwa ngesihathi yise eyambile wayoxwebula ~~ukhulakwana~~ imbelekisane.

184 Mtitinywa. Watalwa ngesihathi kuhona munu nowayethi ukhendla uthi wetinombi kumunu, wantawula ngelubangalala kani, lomunu uyisishimane. Kuthi esuku ayambe ema eminyango yetindlu tebanu. Anele kuphuma mnwamtane eyochama, aphambane naye. Aphuthume kufati, endlini. Ufati ababate ethi kojwa yini yise wetingane tami? Kani ngeke ngisalala uwenahla? Iyangena injoda isiphambana naye esebaleka ekade ekususile loko kufati. Iyacele ithi injoda "Uphi? Uphi?" Kaje ebalekile waya kunomunwe muti, wayokweja kona loko.

Nondlondlo. Wachanguta ceje wafike waba yiluhlanya emtini nina. Wababa ha! Washaya nenjoda yahe ekhulelwe. Watala inombi yacambwa ngaleso sici, ngoba nina wayefwana nenjoka yona ingakhethi nekuthi iluma bani.

Ntombizale. Kwenja inombi yakenyanyadu yenjela eMampondweni yafike yedlulisela mshakati we, mkhuluwe ngekukhothita Ninatala wathi, Hhayi mina ngithanda tinombi tale enyanyadu. Wayesetibula nga ntombizale!

649

K13/27

85<sup>X</sup> + 1 = 86<sup>X</sup>  
36.2°

185

Mankuntu. Watalwa ngamdlange nina eceje kunameka lilawu lahe  
walithi phaqa, kwathi nkuntu! Ngisho nemoya awabe usangena.

Mdlelwa. Nina wayedliwa wumkhuluwe wahe. Kuthulwe nje, banu  
besaba injaba iyiyulu. Yise wayicamba ingane yahe wathi  
uMdlelwa.

Nobangoma. Watalwa ngamdlange kuye kosina bangoma, benemjadu  
wabo.

Ganana. Yise nenina baganana befwanana ebusweni. Banu beloku  
bethi, "Bste baganana banu bafwana.

Ends S.649